

„A lőretojt helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS LAP

”

Itt vagyunk hát,

hol minden kezdődött,

most hull a nap

a fekete völgybe.

”

2021. december • IV. évfolyam, 13. (43.) szám

• megjelenik négyhetente

2 Szurkos András
székely eposzkája

3 Nagy Koppány Zsolt
három kötettel
rukkolt elő

4 Tótek
Sepsiszentgyörgyön

5 Az Apor-kastély
kincsei

A Brassói Lapok, Háromszék,
Krónika, Nyugati Jelen,
Székely Hírmondó
és Székelyhon melléklete

örökvers

Balázs K. Attila

[decemberi emlék]

Téli napok fekete-
fehér mentőautója
velünk robog,
déli szürkületben
guggolnak itt
a házsorok, a házsorok
között ebben a
történetben én
üldögélek, nappalaim
éjszakáim fehér-
fekete szőrű mének,
a katlanszerű udvar
légterében egy acél-
penge áll most, villog
a fény, tél van és
karácsonyillat szálldos,
az udvar már végképp
tele emlékekkel és egyéb
szeméttel, talán ott
sem vagyok, akadozik,
homályos lett a vétel,

az a penge lassan
úszni kezd, mindjárt átér
eddig, a házsor alvó
kaszárnya, falán a fény
árnyakat vedlik, értelem-
től ürül a világ, acélkék
tengelye csikordul
a délutánban, a kézzel
összenő a fém, benne
a sötét alakzatai
miközben bennem még
nyár van, állok
háttal az égnek, háttal
a marék időnek,
mi fényes marad még,
eltűnök ebből a naptól, bár
maradnék, még maradnék,
a tömegre ereszkedik
a havazás, fehér ritmusa
itt dobol fülemben
idóm ingembe rejtett
konyhakés, sodródok
a vérhabos tömegben - - -

látószög

A CSEND

Varga Melinda

Csend az is, ami a szóközökben
bújik meg, a jelző és a jelzett
szó közötti erős kapocs. Nélküle
mesterkélta a költői kép, kiabálni
fog a vers, majd lehull az üresség
fekete kútjába.

Csend nélkül a teremtett világ
sem született volna meg, nem-
hogy egy-egy vers. Gyerekkorom-
ban azt képzeltem, hogy Isten or-
szága egy hatalmas, csillagos falú
üveggolyó, amin nem hatol át a
felnöttek veszekedése, és hogy
ott van a kutyám is, Füles.

Csend az égve felejtett lámpa
fényjátéka, az ablakon kirajzolódó
jégvirágformák, a gomolyfel-
hők között megjelenő apró kék
rés, a szem mélyén ülő ki nem
mondott gondolat, amely torzul-
na, ha szavakká formálódna.

A csend nem egyenlő a né-
masággal, és nem szinonimája
a magánynak sem. Nem ahhoz
van köze, hogy lehalkítjuk-e a
telefon, kikapcsoljuk-e a tele-
víziót, hanem a befelé figyelés
egyetlen és hatásos eszköze,
amely akkor is megvalósul-
hat, amikor fizikai értelemben
nincs csend körülöttünk.

Gyakran menekülünk a
csend elől, és a félelmünk nem
alaptalan, hisz a csend tükör.
A szembenézés aktusa kényel-
metlen, ezért inkább kerüljük,
elodázzuk saját magunkkal a
számvetést.

Görgetjük a közösségi média
felületét, feltöltjük az adventi
koszorúról a fényképet, bejegy-
zést teszünk közzé arról, hogy

Erények az Asszony háza ablakbelleiteiben

hull a hó, a halált, a születést,
a szerelmet, az élet eme három
legfontosabb tartópillérét is fo-
tódokumentáljuk, megosztjuk
másokkal azt, ami megosztha-

tatlan, amire nincsenek sza-
vak, amire a csend a jó válasz.
Pótcselekvésekkel tömjük ki
azokat a réseket, ahová a csend
beférkőzne, hogy gyógyítson

sebeket, mélyítsen el érzése-
ket, jót és rosszat egyaránt.

Figyeljük a fagyba boruló tájat,
tanuljunk meg úgy csendül be-
szélni, ahogy az égbe nyúló fák.

vigasság

Szurkos András

Önparódia

a székelgy gödörbe eséséről a véletlen egybeesések miatt

Ha megered a mezge, rázendít az erdő a susogásra és zizeg, amíg be nem lepi a hó.
Nekünk sem volt nyugtunk húszévesen,
készültünk a szombati zsúrokra egész héten.
Igazságos szabályokat ókumuláltunk ki:
a feladatok váltakozva szakadtak a nyakunkba,
nem sajátíthatott ki senki senkit eleve magának,
becsapódásainkat a lányok garantálták.
Szerelmemmel múlt az idő, idővel a szerelem.
Engedelmeddel ismerkedésünkre emlékezem.

Azon a hószagú decemberi estén vörösboros demizsont cipeltem a találkasarokra,
a zenefelőlős egy bőrrönd lemezzel és lejátszóval várt,
K. barátom négy ismeretlen cinkával érkezett,

és levezényelte a bemutatkozást.
Nézésed miatt hosszúzárulat keletkezett a fejemben,
a csuklóm kicsikkant, alig tudtam elengedni a kezed,
és, égi jel, rügyezni kezdett a szekerem rúdja.
Meseíró barátom szavai bort jelentenek, nem vizet,
amikor érzi a föld túldalán zajló földrengéseket.
K. fél szájjal súgta: „kivételesen hagyjad ezt a lányt”,
szemből uzsukálás és fenyegetés párállott.
Iszkiri a pokolba a mennyország küszöbéről!
Csak ez hiányzott!

Gyalog érkeztünk a naftalinillatú szobába,
elkämpicsorodva lóginyáztam a lányok között,
de a „hölgyválasz” változásba fordította létezésem.
Felém nyújtott kezéd megérintette a búvalbaszott,
hajszálrugó-érzékeny készülékemet.
Rögvest K.-hoz vezettek: parancsolj, neked: ne haragudj –
megugrattam alattatok az ebet.
A füstöt és a feszültséget vágni lehetett.

Hazafelé lógó orral néztem az anyaföldet,
biza legjobb lenne fejest vetni a hídról a Poklospatakba!
Az útkeresztlen mellettem teremtél: kérlek, kísérj haza.
Alkalmasnak néztél bűnbakságra.
Balkézre vettük a kanyart, könnyeseppent kent szét
arcodon a csóréfaszú szél. Felhergelt szabad fogású
birkózó barátom szaporázta lépteit utánunk. Nem látszat,
valóság, utolér és megkujakolja az állkapcámat!
Nem rezelhettem be előttem, vártam, mint egy kezdő sáska.
Toldi Miklós szekérrúddal, ő karjával mutatott irányt.
Hagyj békén, mert fázom, s ha verekedni akarsz,
soha többet nem szólok hozzád – léptél közénk
éppen jókor, szent, hogy belém bincsolódott¹ vóna.
Becsületére legyen mondva, átlátott a szitán,
hátat fordított, és sokatmondó határozottsággal távozott.
Ember vagy kecske, megdöfted a juhót!

A városszéli parasztházatok kapujában
nem hittem a szememnek: nem a korábbi életemben,
a tegnapelőtt jártam ebben a házban.
Barát hívott társnak a külön bejárattal albérleti szobában.
Átfutott rajtam és megigazult bennem a hit:
téged szemelt ki nekem őrangyalom, nyújtja felém karjait.
Búcsúsókom közeledtélre ajkad összezárt.
Tényleg egymásnak teremtett minket Isten! Nem árt,
ha eleinte nyalom a pálinkásüveg oldalát.
Találkára fordítottam a szót bakarászva.
Vegyél jegyet a Steagul moziba szerda héttől –
szavaid a csillagos égig repítettek, de folytattad:
ha pont háromnegyedkor ott leszek, minden megy
a maga rendjén, ha nem, akkor... nem.
Az ejtőernyőm belenyekent, ahogy földet értem.

Amitől félsz, az teszi bé az ajtót: nem jöttél.
Tetőzött a mélypont, az utánpótlás csütörtököt
mondott – azt hittem, megzándorodom².
Tíz bűvár közül kilenc azt mondja, levegőt kell venni.
Őrangyalom figyelhetted, mit mívelsz velem, nyomban
küldött helyetted valakit. Odahajolt, éreztem
a leheletét, azt hittem, azt hiszi, nincs jegyem,
olyan volt, mint Szűz Mária a legszebb képeken,

bevezetett a moziba, a sötétben csók, én vissza,
de csak fél imetten³ – mereibe⁴ meg vótam csináltatva⁵.
Kijövet „haj lekésem”-et mímelve elkobásoltam
a tömegben haza, és éjfélutját a házatokba költöztem,
higgyed ahogy mondom, pitymallatig virikoltam.
Csak rea pár napra mutattam magam: én vagyok
az új lakó, a feltételeket ismerem és elfogadom.
Vártam, katonás találékonyságom lenyűgöz,
belém szeretsz és megbecsülsz, mint Balázs a hurkát.
Betessékeltél a szobába, „foglalj helyet”.
Távolságtartásod a végtelen megirigyelte volna,
úgy néztél reám, mint egy vashiányos szupulykára.

Hosszú gyeplőre eresztettem ismerkedésünk hetét,
mert rémálom-szőkevény özön vette vele kezdetét.
Frissen borotvált nappalok, foszló éjszakák, felváltva.
Eltanult fogásokkal sem dicsekedni, sem sajnáltatni
nem tudjuk magunk. Nulla. Magas röptű, belülről jövő,
utód, vagy ilyesmi, aki hozza magával vagy kiköveteli
a szeretetet, családot, csodálatot, amire vágyik az ember,
de semmi! Csak a poén kedvéért idézem a Sors iróniáját:
Brassóba helyeztek, oda, ahol K. barátunk lakott,
akitől elhódítottad velem magad. Olyan szál,
amely megleckézteti az arra érdemes emberi elmét.
De éppen akkor vette feleségül gyermekkori szerelmét,
téged csak megdöngött mint darázs, felfedez és tovaszáll.
Fogtuk a kötél két végét, mindent beleadva húztalak haza.
Nekiduráltuk magunk, eljegyzést ütöttünk nyélbe,
rögeszme-álmaink gyűrűk által hátha összeérnek végre.
A párhuzamosok es hajolnak, Isten tudja, mit csinálnak,
tán összefonódnak az érthetetlen végtelenben.

Vargaságot egy nap alatt megtanulni nem lehet,
véraláfutásos lelket kikezeleni annál es nehezebb.
Megilletődött nappalok, összeszakadt éjszakák,
követtük egymást, mint ragadozók a vér szagát.
Prangadérbe vertük⁶ legszebbnek szánt éveink.
Semmi forradalmi, ami említésre lenne érdemes.
Azt mondanád te es, maradjon közöttünk,
vigyük a szégyent odaátra, mint akik nem tudják,
a ma szégyene holnap dicsőség lehet és vice versa.
Örökké hiányzott az a (könny)csepp a pohárból,
amelyben lapult a csoda. Nekem a szívárvány,
csak hogy nézzem, neked a vége alatt a kincs.
Hasztalan lelkesedtek a jószívű szomszéd nénikéink:
„hogyan milyen jól el tudnak beszélgetni!”,
hamarosan esment gyűrű nélkül bógenyoztunk⁷.
A törököt fogtam nem ereszt oltóvessző megfogant,
de az evolúciós lelki leépülés gyümölcsöt hozott.
Én adtam be elsőre a kulcsot: iszkiri 200 km-en
kívüli kisvárosba – cseberből gödörbe. Első számú
törvényét megtanultam: ha benne vagy, ne áss tovább.

Történetünk egy Hemingway-történet végét
juttatja eszembe: ott a hős dehogysis kési le a hajót,
óceányi távolságban es megtörténik a bűnök
véletlen egybeesése, amely padlóra küldi az olvasót.
Kimondtad a boldogító igent másnak,
én azon nyomban katapultáltam.

Negyvenéves érettségi találkozó, Marosvásárhely.
Idegen város, prosperálásra betelepített nemzedék.
A Kövesdombon szálltam meg a hűgomnál.
Mi a város másik végén „estünk el”, oda nem megyek.
Mit ád Isten azt ád, véletlenek nincsenek,
a szomszéd házban laksz az uraddal.
Koppintásomra te nyitottál ajtót.
A „hát te?” nem esett jól, legalább ájulás-közeli
jelenetre szánhattad volna rá magad.
Koccintottunk saját készítésű borotokkal,
a poharat kiittam fenéig, tényleg, te felkucorodtál
a díványra otthonosan, pont úgy, ahogy emlékszem.
A férjed tudtomra adta: nem tudom, mitől mentett meg,
én az övére, hogy nem vigasztalásért jöttem.
Hosszú tűzszünet után sütöttem el a szakállast:
öt perce figyellek, semmit nem öregedsz.
Á dehog... – vágta vissza, mint pingponglabdát,
de minyá-minyá leesett a tantusz.

Újabb húsz év oldalgott el azóta, égig nőttek a fák,
nőnének még, de nincs tovább.
A napórák nem voltak ostobák,
csak idejük lejárt, árnyékuk önmaguknak.
Atomórával mérjük az időt. Mi mérjük, ők csinálják.
Akkor is, amikor árnyéka sem leszünk önmagunknak.
A mi időnkben es sok szó veszett kárba,
ki tudja, melyiken múlt hatvan évünk üdve.
Régiség-leletnek érték így es, megbűszüdvé⁸.

Lepipálni nem, csak kipipálni tudjuk egymást.
Mocsok egy vápahunás hely, ahol élni kell,
mégis veszettül tudjuk szeretni.
Nincs két egyforma hópehely, szerelem sincsen,
mindegyik új és megismételhetetlen.

- 1 belém akaszkodott
- 2 megbolondulok
- 3 féléberem
- 4 merőben
- 5 meg voltam igézve
- 6 eltékozoltuk
- 7 lófráltunk
- 8 megrégidve, szagot kapva

Fortitudo (az erő, bátorság, vitézség allegóriája) az Úr házában

Miklósi Szabó István

„A LEGLÉNYEGET NEM ÉRHETI SEMMI KÉNYSZER, SEMMI SZENNY”

– beszélgetés Nagy Koppány Zsolt íróval, szerkesztővel –

Az utóbbi években némileg csend honolt a marosvásárhelyi születésű, jelenleg Magyarországon élő Nagy Koppány Zsolt író, szerkesztő körül. Bár publikációi – főként tárcák – jelentek meg különféle erdélyi és magyarországi lapokban, 2014 után egészen mostanáig nem jelentkezett önálló kötettel. A közelmúltban az Előretolt Helyőrség Íróakadémia viszont három könyvét is kiadta: *Apucifoci*, *Lórúgás gyomorszájra*, *A vendégmunkás (és a) dalai*. Ezek kapcsán beszélgettünk a József Attila-díjas szerzővel.

– Közel hét évnyi hallgatás után egyszerre három könyvvel is előrukkoltál. Mi volt a hallgatás oka, és mi ez a hirtelen sietség?

– Amikor az egyetemen műmegjelenési évszámokat próbáltam memorizálni, szerettem volna valamiféle rendszert vagy általános szabályt találni az egyes szerzők esetében, de hamar rájöttem: ilyen nem létezik. Minden szerzőnek más a ritmusa, van, aki évente ad ki könyvet (különösen ha erre szerződés is kötelezi – mondjuk, az a legtöbb esetben olyan is), és van, aki négy-öt évente. Karácsony Benőt sok szempontból istenítem, többek között azért is, mert az ő könyvmegjelentetési gyakorisága tűnik számomra ideálisabbnak: az újabb és újabb kötetek négy-öt évente követték egymást. Ennyi

hiszen épp összeáll egy olyan is. Volt egy pont, amikor magam is meglepődtem, hogy három könyv készül egyszerre. Meg persze sokat segített a Térey-ösztöndíj, ezt nem győzöm hangsúlyozni.

Melyik kezemet vágjam le?

– Három kötettről lévén szó arra kérnélek, nevezd meg, mi több rangsorold azokat. Tudom, az utóbbi kegyetlen kérdés...

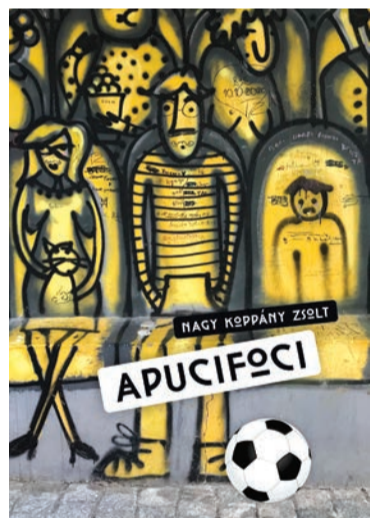
– Nem könnyű feladat, valóban, de segítségemre jön az állandó hullámmás, vagy pontosabban fogalmazva: a három könyv konstans vidámparki hintalovacsázása. Hiszen így a körhinta bármelyik részére állva mindig más-más sorrend, rangsor alakul ki és mutatkozik meg: van, ahol az *Apucifoci* vezet, van, amikor a *Lórúgás...* tükröződik a legszebben, és persze gyakran *A vendégmunkás...* készlet ámulásra – most minden obligátnak vélt álszerénységet félretéve. Elmondom, milyen kontextusokban látom melyiket a legjobbnak: tagadhatatlan, hogy az *Apucifoci* csetlés-botlásai, reményeim szerint Efrájim Kishont idéző humora egyértelműen a legviccesebb kötetet teszi a humoreszkek gyűjteményét. A *Lórúgás...* is tartalmaz vicces szövegeket, de közben az egész könyv végtelemül keserű, még engem is mellbe vág (na jó: gyomorszájra lórúg) mindaz az emberi nyomorúság, ami kicsap belőle. (Szegény, a sötétebb tónusú borító miatt primer szemlélet közben is háttérbe szorul a világosabb *Apucifoci*hoz képest.) És akkor van *A vendégmunkás...*, amelyet önmagában, csak a Csillag István készítette illusztrációkat nézve is öröm átlapozni. Tehát a rangsor mindig más, hullámmás, körbeforog, melyik kezemet vágjam le.

– Nagy mennyiségű szerkesztői munkát végzel, mentorálsz sok tehetséges fiatal író, apa is vagy, írsz is. Kíváncsivá tesz, milyen egy napod, mi az, ami az ehhez szükséges energiát adja.

– Hétköznap és hétfvégén csak dolgozom, azaz „rendes” munkát végzek, meg gyerekezek – alkotói szempontból legfeljebb az újságicikkhez vagy a tárcáírásához szükséges összpontosítást tudom produkálni... és amennyire körülményesen hangzik ez, legalább olyan körülményes

Fotó: Czibai Gyúlia

idő éppen elég ahhoz, hogy az előző könyv kellőképpen megizmosodjék, helyet találjon az olvasók emlékezetében, felsrófolja a várakozást a következőre, és nem is vész vagy jelentéktelenedik el a túl nagy megjelenési sűrűség közepette. Persze az elmélet tetszetős, de eddig még nem igazán sikerült ilyen szépen követnem; a hét elfecséreltnek tűnő esztendő is soknak látszik, de gyakorlati okai voltak a csúszásnak: gyerekeim születtek, egzisztenciát kellett teremtenem, és ehhez bizony – egyebek mellett – elég sűrűn olvastam mások szövegeit. De azért lassan a hétfvégén és kávé hajnalokon írt saját szövegek is összeálltak, mint a papírra szórt vaspap, ami alatt mágnest mozgatunk: ide jönnek a viccesnek szánt és gondolt tárcák, oda a komolyabb és véresebb novellák, és hát nagyon kéne nekem is egy székes könyv... nini,

megvalósítani, még ezt is. Az elmélyültebb munkát (munkát? a világ legnemesebb szórakozását!) régen is, most is elvonulva végzem, ami ugyan romantikus toposznak tűnhet, de közben racionális szükségszerűség. Amíg édesapám dolgozott, az ő rendelésében írtam meg, állítottam össze, szerkesztettem a saját könyveimet (is), most, mióta nyugdíjas, a sors adta nekem Szigligetet, úgyhogy immár második éve oda járok. Egyszerűen csodálatos, utoljára Stuttgartban, a Solitude-program ösztöndíjasaként volt ilyenben részem. Azt hiszem, nincs jobb helyszín az alkotáshoz szükséges elmélyüléshez Szigligetnél: a vendégház gondoskodik a porhüvely igényeiről, így aztán szabadon szárnyalhat, *hosszan és fenntarthatóan* összpontosíthat a szellem. Hosszan és fenntarthatóan, ez a kulcs. Ellopott félórákban, hajnalokon, éjszaka nemigen lehet regényt írni, kötetet összeírni. Nekem legalábbis nem megy; az év nagy részében tehát hozzá sem fogok ilyesmihhez, mindent a szigligeti tartózkodás idejére gyűjtök – így ott igazából már csak le kell kottázni a kész szövegdallamokat.

– Apropó regény! Inkább regény, nem tárca- és novellaíróként vagy ismert. Miként állsz a következő nagylélegzetű anyaggal?

– Idén, nemrég – természetesen Szigligeten – elkészültem az új kisregényem, a *Csak egy apa* munkacímű kötet első verziójával. Évek óta vártam erre a pillanatra, nagyon örültem és meg is

könnyebbültem, amikor meglett. (Hajnaltól írtam délig, délután futottam, majd a következő tárcakötetet írtam és raktam össze, este fröccsöztem – mennyei két hét volt!) Persze egy első verzió olyan, mintha nem is létezne: ezzel is még évekig kell piszmogni, törödni, matatni, újra- és újraírni. De azért jó, hogy már papíron van. Innen gyúrható, alakítható.

(Már feltéve, ha lesz még valaha újra lehetőségem egybefüggő értékes időt tölteni egy ilyen helyen.) Különös véletlen, hogy amint beléptem a szigligeti szobámba, a falon egy olyan képét láttam, amiről abban a pillanatban tudtam, hogy a kötetem borítóján kell majd szerepelnie – éppen most tárgyalok a festőművésszel a részletekről. És hát a festmény, amit véletlenül épp ebbe a szobába helyeztek el az alkotóház dekoratórei, szóval a festmény is segített az utolsó fejezet első verziójának megírásában. Ha ez a kisregény meg-

jelenik, nem tudom, akarok-e, fogok-e még regényt írni: lehet, hogy ennyi volt ez a része az írásnak – egyelőre nem látok olyan témát, ami egy regényterjedelmi mértékben érdekelne. Erőltetni nem fogom, az biztos. Annyi rossz kompromisszumot kötök, annyi ostoba kényszerhelyzetbe és megalkuvásba megyek bele nap mint nap, hogy ezt az egyet, a leglényegyet nem érheti semmi kényszer, semmi szenny.

Remekművek születnek

– Szerkesztőként első kézből látod, milyen művek születnek. Milyennek tűnik számodra a jelenkori erdélyi és magyarországi irodalom?

– Azt mondják, a nehéz helyzeteket úgy lehet túlélni, ha mindig csak kicsit előre gondolunk; ha csak a következő percre, órára, legfeljebb napra összpontosítunk, csak azt éljük túl. Én ezt az irodalom szemlélésére is kifejezetten és erősen alkalmazom: soha nem akarok előregondoló és általános képet kapni és alkotni semmiről, rendkívül óvatos vagyok ilyen téren is. Nem kívánok és nem is vagyok hajlandó *egész*ként gondolni rá, mert az rögtön magával hozza a lenyesés, uniformizálás veszélyét; nem akarok folyamatokat és jelenségeket belelátni oda, ahol esetleg ilyesmi nincsenek is – hiszen ez a fajta analitikus gondolkodás- és látásmód szinte költszerűen az embert arra, hogy következtetéseket vonjon le, hogy meglásson valamit még akkor is, ha nincs, ha a szervesen burjánzó önmagukban-levésekre szabályokat kliszéz rá. Ehelyett kizárólag a részletekre koncentrálok. Egyes művekre. Egyes szerzőkre. Egy-egy könyvre, kéziratra. Egy-egy szövegre, csak úgy, önmagában, pőrén, egyedül, a többitől elváloán, mentesen. És ilyenek szerencsére nap mint nap születnek. Remekművek születnek. Mi az, hogy születnek?! Mint a buzgár, úgy zubog és buzog fel a sok jó szöveg – és ez mégsem vezet gátszakadáshoz. Nagy összpontosítás kell, hogy az embert ne ragadja el a hév és ne kezdjen okoskodni általánosságban a (kétféle?) irodalom ürügyén – de meg lehet csinálni. És ha ezt a készletet sikerül legyőzni, megannyi kis örömben lesz része nap mint nap. Amikor pedig lankad az új művek elősorjázása, netán minősége, hiszen az irodalom életritmusához ezek a fázisok is hozzátartoznak, akkor ott az újraolvasás öröme. Na, azt senki nem veheti el és nem másíthatja meg: örökre a miénk, és korlátlan irodalom áll mindig a rendelkezésünkre.

vers

Debreczeny György

eljövetel

Tóth Imre nyomán

úgy kellett volna hagyni mindent
ahogy volt
ott abban a lakásban

emlékszem a csillagos égre
az istenkirályok városa fölött
apám is ott van kezében cigaretta

az angyalok lezuhantak a fákról
fekete napkorong a horizont felett
amit gondoltam nem vált valóra

egy alföldi vasútállomáson
az akácfa alatt Buddha megvilágosodik
tűzoltók oltják el a Tűzbeszédet

megtörténik az eljövetel
a kardinális az ablakhoz lép
lassan lehúzza a vécét

láthatatlanná kellene válnom
amikor feljön a felejtéscsillag
pedig csak belülről vagyok szabálytalan

a mennyország elesett
most tavaszt játszik a tél
keresd a másik részedet

nem tudom melyik házból jön elő
a vörös csontvelő
nem tudom mi az ami ideköt még

felejthetővé kellene válnom
amikor feljön a láthatatlan csillag
vajon megszülettem-e már?

óvakodni kell

azt mondta óvakodni kell a beoltottaktól
mert ők terjesztik a mérget
hát mérges is lettem azonmód
hogyan miért beszél hülyeséget

azt mondta óvakodni kell a beosztottaktól
mert ők terjesztik a főnököt
és a főnököktől is óvakodni kell
megterhelik az immunrendszert

azt mondta óvakodni kell mindentől
mert minden terjeszt mindenfélét
hát mondtam is hogy engem ne oltogasson
még a végén autizmust okoz énnem

Eszteró István

Vörös Lótusz-tenger

A Vörös Lótusz-tenger ámulat,
tobzódó színek sóvár lobja lobban
a mély pincéiből kiforrt borokban,
hol hév szenvedély örvénye mulat,

míg bordák közé gyúlt liliomhullám
ívről ívre közelebb a csonthoz
szívet szívat, tüdőket abroncsoz,
víg fergeteget, hol voltta kutyulván...

Fogínyre fonnyadt csók-íz parazsától
ha izzana még Lótusz-tengered,
szíromnyelvet hol őszí fény se gátol,

amire már gondolni sem merek,
gomolygó tűzzel utolsó találkán,
mikor a parton senkit sem találsz már.

színház

Ambrus Ágnes

A NÉZŐ IS SZEM A LÁNCBAN...

– a *Tóték* Sepsiszentgyörgyön –

Pillanatkép az előadásból

Különleges plakát invitálja a nézőket a sepsiszentgyörgyi Tamási Áron Színház Tóték című előadására: fejük tetejére állított, dülöngélő betűk jelzik, hogy olyan groteszk valóságba kaptak meghívót, ahol „a világ fejtetőre állt”, és minden eltér a racionálistól, a normálistól.

A produkció talán legfőbb érdeme, hogy észrevétlenül ennek a szürreális világnak a szereplőivé avatja a nézőket is, akik nemcsak azáltal vonódnak be a cselekmény menetébe, hogy már az elején megtudják, amit a szereplők nem tudhatnak – hogy Tóték fia, akiért a család minden áldozatot meghoz, már nem él –, de azáltal is, hogy egyre közelebb kerül hozzájuk a színpadi játék, többször játszóterre alakul a zenekari árok és a nézőtér, ölükbé hullnak a Gyuri atyus (Erdei Gábor) által eltépett, rossz hírt tartalmazó levél darabkái. Emellett közvetlenül megszólítottá válnak a drámához csatolt *Levél a nézőkhöz* című szöveg elhangzása során, amikor az író párhuzamot von a sziklát görgető Sziszüphosz és a darab hősének sorsa között, megidézve a magyarság XX. századi történelmének talán legtragikusabb eseményét, a doni tragédiát. A néző eleinte kívülről állóként, felszabadultan nevet e fejtetőre állított világ különleges figuráin, de aztán egyre kényelmetlenebbül érzi magát, feszeng, mert érzi, hogy sorsukkal közös az ő sorsa is, vele is megeshetnek a színpadon bemutatott abszurd történések, ő is a hatalom áldozatává válhat.

Az örkényi dráma világát kiszélesítő, újratemtő mű a szentgyörgyi előadás, sok-sok utalással és evokációval. A rendező Bocsárdi László az eredeti dráma szövegét a kisregényével ötvözi, és új szereplőket is színpadra állít. A szürke eminenciás inasok nemcsak a díszletelemek

mozgatói, a színpadkép megteremtésének a segítői, hanem mozdulataikkal, arckifejezésekkel, tekintetükkel a megjelenített groteszk világ értelmezői is. De a rendező leginnovatívabb megoldása a Narrátor figurájának a megteremtése. Az írói ént reprezentáló mesélő az előadás alatt mindvégig a színpadon van, értelmez, kiegészít, mindenről hírt ad, mint a hírnök a görög drámákban, mindenre reflektál, ami történik, de van olyan helyzet is, amikor belép a szereplők világába. Beczásy Áron kifogástalan szövegmondásával, visszafogott játékával az előadás egyik legemlékezetesebb alakítását nyújtja.

Az előadás keveset változó díszletének közepén mindvégig egy stilizált fehér ház látható, ami lehet egy fehér doboz is egy fekete dobozban, amiben a nézők és színészek együtt léteznek. Ebben a hatalmas növesztett fehér dobozban jelenik meg az utolsó jelenetben a végtelen dobozolásához készített nagy margóvágó, amellyel majd a fellázadt Tót az Őrnagyot négy egyforma darabba vágja. A jelenetet nem látjuk, csak a fülsiketítővé növesztett hangjait halljuk annak a tettnek, ami visszaadja Tót Lajos emberi méltóságát.

A ház mellett apróbb díszletelemek a különböző formájú hófehér dobozok, amelyek funkciója folyamatosan változik az előadás alatt: egyszer padok, máskor fekhelyek, de egyikük hitelesen változik budivá az előadás csúcspontjában. Hó-

fehér és stilizált a hintaló is, amellyel az örült Cipriáni professzor és a megalázottság miatt az örülség határáig eljutó Tót Lajos hintázik.

Kitűnő megoldás az is, ahogyan a dobozolás „kényszer munkáját” természetellenes, vonagló, marionettszerű mozdulatokkal jelenítik meg a szereplők a fekete környezetből élesen kiváló dobozszerű fehér házban. Ez azt is jelzi, hogy a Tót család tagjai (Tót – Mátray László, Tótné – D. Albu Annamária, Ágika – Vass Zsuzsanna) eltorzult marionettfigurákként követik az Őrnagy minden kérését és utasítását. A frontról megérkező, végtelenül fáradt Őrnagy mozgása is eleinte eltúlzottan marionettszerű, ilyen a pisztollyal való hadonászása is. Akkor kezdenek valóságosabbá válni a mozdulatai, amikor kicsikarja azt, hogy mindenki örömmel és lelkesedéssel, saját kérésére dobozoljon. Az alacsony, törekeny figura, az élénk-vörös egyenruha és az ellenzős sapka, valamint a bajusz egyszerre emlékezteti a nézőt Hitlerre és a kommunista diktátorokra. Az Őrnagyot alakító Kónya-Útő Benecének talán túlzottan érezhetjük a vonagló örülségét, és túl hirtelesen, rövid idő alatt következik be metamorfózis a viselkedésében.

Mátray László játéka hitelesen érzékelteti, hogyan törhető meg a kisember, miként válik a diktátor kiszolgálójává, majd azt is, hogyan lesz mégis lázadóvá.

Az örült, kényszerubbonyba öltöztetett Cipriáni professzor (Nemes Levente) szavaiból valami nagyon fontosat tudunk meg: bár örült ez a világ, amiben élünk, ne adjuk fel, mert egyszer csak vége lesz. Az ő szavai és Tót tette biztatnak arra, hogy éljünk az állva maradás jogával és lehetőségével.

Várallyay Réka

AZ ALTORJAI APOR-KASTÉLY 17. SZÁZADI FALKÉPEI

Altorja hosszú főútján haladva különös látvány a történelem viharait megélt Apor-birtok: félig befalazott barokk kapuzatok, tégl-, kő- és betonkerítések, az egykori „társas” által épített istállók és raktárak sorakoznak egymás mellett. A telekre lépve a valamikori park öreg fái közül alig találunk egyet-kettőt, ami azt sugallja, hogy itt is láncfűrészsel kezdte térhódítását a kommunista rezsim.

A kastély a 19. századi átépítést mutató állapotában szerényen áll a megviselt birtokon, vele szemben mementóként a 18. századi kis magtár épülete jelent még megnyugvást az értéket kereső szemnek. Kívülről aligha sejtené bárki is, hogy az altorjai Apor-kastély a történelmi Magyarország egyik legépebben maradt 17. századi falképegyüttesét őrzi, melynek egyharmada máig feltáratlan.

A román állam által kisajátított és fél évszázadon át birtokolt épületet 1990 után perelte vissza az idén százéves báró Apor Csaba, az államosítás előtti utolsó birtokos, Apor Péter fia. Jelenleg ifjabb báró Apor Csaba gazdálkodik a területen és küzd az épületek felújításáért. A 2000-es évek elején a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma a Teleki László Alapítvány közreműködésével támogatta a felújítási terv elkészítését és a tetőszerkezet helyreállítását, majd 2004-ben az angliai Headly Trust segítette jelentősebb összeggel a kastély 17. századi falképeinek feltárását, a korabeli famennyezet díszesen faragott gerendáinak konzerválását és egy, a régészeti leletek által rekonstruált cserépkályha megépítését. Azóta jelentősebb felújítás nem történt.

Falképek a mészréteg alatt

Azt, hogy a kastély falait a mészrétegek alatt falképek borítják, már Kónya Ádám helytörténész, a Székely Nemzeti Múzeum egykori igazgatójának falkutatásaiából is lehetett sejteni. 2004-ben azonban még a vártnál is gazdagabb kép tárult fel: több teremben az erdélyi ún. virágos reneszánsz florális motívumai díszítik a falakat, köztük szövegek, allegorikus figurák, jelenelek, történelmi alakok portréi állnak. A 17. századi falképek rendkívül jelentősek, teljes feltárásuk, konzerválásuk, művészettörténeti feldolgozásuk és bemutatásuk igen fontos volna.

A kastély építetője: Apor Lázár

Az altorjai előnevet viselő Apor család a 14. századtól rendelkezik torjai birtokokkal. A kastély jelenlegi formájában a 17. században épült. Csáki Árpád történész levéltári kutatásaiból tudjuk, hogy az épület helyén korábban egy ennél nagyobb ház állt, ami Mihály vajda betörésének ide-

jén jelentős károkat szenvedett. Részben a régi épület alapjaira – annak köveinek felhasználásával –, részben az mellé a 17. század elején Apor Lázár építtette fel a mai kastély magját, azonban halálakor, 1643-ban még nem volt készen az épület, így feleségére, Imecs Juditra bízta befejezését. (Apor Lázár neve a Kájoni-kódexből csenghet ismerősen számunkra, hiszen „tánca”, azaz kedvenc talpalávaló nótája az egyik legismertebb magyar reneszánsz dallam.)

A 2004-ben zajló régészeti ásás a felszínre hozott egy Apor Lázár feliratú tornácmellvéd-töredéket is, ami alátámasztja építetői szerepét. Az általa épített udvarház csaknem négyzetes alaprajzú, kéttraktusos épület volt, gerendás mennyezettel fedett kisebb-nagyobb termekkel, középen hatalmas szabadkéményű konyhával.

1651 előtt: „nemzetes uram kifestette a házat”

Az épület Lázár legnagyobb fiára, az első házasságából származó Andrásra szállt. A helyi plébánosnak 1651-ben adományozott könyv bejegyzése – miszerint az adományozás ugyanakkor történt, amikor „nemzetes uram kifestette a házat” – arra utal, hogy Andrásához köthető az előkerült falképek egy részének készítése. Arra a kérdésre azonban, hogy pontosan melyek is ezek, alapos művészettörténeti kutatás hiányában egyelőre nem tudunk választ adni. Véleményünk szerint az ún. Asszony házának – tehát az úrnő szobájának – a fotókon is jól kivehető alsó falképrétege, tehát nagyméretű, most monokrómának látszó, egykor színes virágai készülhettek András idejében.

Apor István, a második festető?

A levéltári dokumentumok szerint az 1660-as években az udvarházat Imecs Judit és fiai lakták. A családi vagyon elosztása során az altorjai kúria 1679-től Apor István (1638–1704) tulajdonába került. A jelentős politikai karriert befutott, művelt főnemes felemelkedése a Béldi Pál-féle összeesküvés leplezésével kezdődött, amikor saját testvéreit is elárulta. 1686-tól Csík-, Gyergyó- és Kászoszék főkirálybírájává nevezte ki Apafi Mihály fejedelem, akinek halála

után Apor a német pártot támogatta Thököly Imrével szemben. A zernyesti csatában harcolt is a kuruc vezérrel – alig tudott megmenekülni. A *Diploma Leopoldinum* életbe lépésével (1691) Apor Istvánt Erdély kincstartójává választották, 1693-ban bárói, majd 1696-ban grófi rangot kapott a császártól. Buzgó katolikusként nagymértékben támogatta a katolikus templomokat, rendházakat, iskolákat. Igaz kereszténynek és igaz magyaroknak tüntette fel magát levelezéseiben. Az ellene indított támadásokat – ügyes politikusként – úgy értékelte, hogy hite miatt történnek.

Az altorjai kastély falképeinek legnagyobb része – az eddigi publikációkkal ellentétben – feltételezésünk szerint nem Apor András, hanem Apor István idejében készülhetett. A Nagypalotából – tehát a reprezentatív

net: az előtérben figurák lábai látszanak, a háttérben egy bizánci jellegű, kupolás, centrális templom mellett ördögfigura áll, felette a „Szegény prókátor” felirattal. Ugyancsak különös, hogy a teljesség igénye nélkül a hét főbűn egyike, a *Superbia*, azaz a kevélység, góg folytatja a képek sorát. A töredékesen megmaradt falfestményen az allegória jellegzetes elemei: a páva és a tükörben magát nézegető nőalak tükre látható.

Az ajtótól jobbra újabb érdekességet tartogat számunkra a falképegyüttes: nagyon töredékesen Zrínyi Miklós 1651-ben, Bécsben kiadott „*Adriai Tengernek Syrenaia*” című műve címlapjának jól ismert metszetábrázolása ismerhető fel a falon. A Szigeti veszedelmet és lírai költeményeket tartalmazó könyv címlapján a költő és hadvezér hajózik a tenger habjain,

Az altorjai Apor-kastély

díszteremből – nyíló boltozott kis szoba, az egykori Úr háza Apor István „studiolója” lehetett.

Az eredetileg gerendás mennyezettel fedett térben a középkori hagyománynak megfelelően több sávban helyezkednek el a falképek. Az egyes részeket elválasztó díszes sávokat – akárcsak az ablakok bélleteit – virágokból és szőlőindákból kombinált ornamentika tölti ki. Az alsó regiszterben függönyimitációt láthatunk, ami szintén a középkori templomok szentélyének kifestésére emlékeztet. A felette lévő sávban allegorikus ábrázolások láthatók.

A főhomlokzati ablak mellett a legépebben megmaradt felületen *Fortitudo*, az erő, bátorság, vitézség allegorikus figurája látszik, aki a négy sarkalatos erény egyike. A középkori ábrázolási típusnak megfelelő attribútumok „helyi változatait” tartja kezében: a kőoszlopot és az uralkodói pálcát. A háttérben Sámson lovagol az oroszlánon. A mellette lévő hosszanti fal sarkán sajnos nem vehető ki pontosan, mit is ábrázol a jele-

és célja elérésének érdekében ellenáll a körülötte úszkáló csábító szirének énekének. Latin jelmondata – *Sors bona, nihil aliud* – felette kacskaringózik. Zrínyi kultusza a 17. század hatvanas éveitől erősödött fel Erdélyben, ezért feltételezzük, hogy a falkép inkább Apor István idejében készülhetett, aki egyébként is törekedett magát jó magyarként feltüntetni. Az Apor András korából ismert 1651-es, már említett könyvbejegyzés a mű bécsi kiadásának évével megegyezik, így nem valószínű, hogy még ugyanabban az évben felkerült a több mint 1000 kilométerrel messzebb fekvő erdélyi település kastélyának falára.

A Zrínyit ábrázoló felülettel szemközti falon vadászjelenet látszik kutyákkal és menekülő vadakkal, aminek a világi falképfestészetben – akárcsak az erényalakoknak – komoly hagyománya van.

A legfelső regiszter adott helyet a 17. században kedvelt ősgalériának, azaz az egykori magyar királyok és erdélyi fejedelmek arcképcsarnokának.

Az 1693-ban megépített boltozat miatt csak töredékesen látszó portrék egy része a padlástérből kivehető. Így a koronás, sisakos fej feltételezhetően Szent Lászlót, a lovagkirályt ábrázolja. A terem ikonográfiájának megfigyeléséhez még további kutatások szükségesek: beleértve a boltozat feletti falfelületek tisztítását és feltárását is.

Az egykori díszterem, azaz Nagypalota még feltáratlan kifestése egyértelműen ugyanehhez a periódushoz és mesterhez köthető. A nyitott kutatóablakokon jól elkülönülnek a jelenetes képmezők és a virágos díszítősávok. Talán az Apor család nagyjainak krónikája olvasható majd le a falképekről, mint a Fehér János művészettörténész kutatásaiból ismert olaszteleki Daniel-kastélynak a 17. század harmadik negyedében készült falképei esetében.

Asszony háza, 1693

Nagyon látványos az Asszony házának falképegyüttese is. A már említett alsó réteg virágai felett kisebb méretű, világoskék és rózsaszínű forgórózsák és más stilizált virágos növények borítják kacskaringóva a teljes felületet. Az ablakok bélleteiben pedig nőalakok ülnek korabeli viseletben. Bár attribútumaikat leplezi, hogy hétköznapi tárgyakat tartanak a kezükben, minden bizonnyal erényalakok. Talán a vesszőköteget fogó *Concordia*, az Egyetértés, a tálat és üvegcsét tartó *Temperantia*, a Mértékletesség, a maszkot vagy tükört néző *Prudentia*, a Bölcsesség allegóriája lehet. A legdíszesebb ruhában látható attribútum nélküli nőalakban talán a *Szépséget* tisztelhetjük.

Ennek a teremnek a kifestése feltehetően Apor István 1693-as építkezéseivel köthető, amit a Thököly-féle dűlítés tett szükségessé. Ehhez a periódushoz kapcsolható a kastély bővítése csakúgy, mint az Apor István és felesége, Farkas Zsuzsanna monogramját mutató stukkódíszes boltozat megépítése és az évszámos reneszánsz ajtókeretek kialakítása. Apor István halálával az épület unokaöccsére, az emlékiró Apor Péterre szállt, aki itt írta meg *Metamorphosis Transylvaniae* című, a fejedelemségkori Erdély főúri kultúráját, szokásait részletesen bemutató művét. Egyben elisratta Erdélynek „a náj módi betörése előtti” korszakát. Bízunk benne, hogy az Apor-kastély különleges falképeinek feltárása és restaurálása folytatódhat a közeljövőben, és látogathatóvá válásával megismerhetővé válnak a fejedelemségkori Erdély fényes lapjai.

novella

Mama

Az öregasszony a fal felé fordult, így válaszolt a fehér köpenyesek sürgetésére.

– Mama, nincs időnk itt ülni reggeltől estig – rázta meg a karját a fiatalabbik. Majd fel-emelte a hordozható egészségügyi ládát, s az öregasszony orra elé dugta. – Látja? Ebben a ládában még háromszáz adag van az olyan időseknek, mint maga, s ezzel ma mind kell végeznünk. A maguk érdekében tesszük, higgye el nekem, hogy tudjon többet élni, s láthassa a gyerekeit s az unokáit.

– Gyerekeim? – nyöszörögte elhaló hangon az öregasszony. – Azt sem tudom, merre élnek a nagyvilágban, évek óta nem jártak nálam. Unokáim? Azt sem tudom, hányan vannak, vagy vannak-e egyáltalán, fiúk-e vagy lányok, hiszen egyiküket sem hozta ide egyik gyermekem sem. Mit akarnak azzal az izével? Nekem ne adják be! – kotorászott az ágyban, s göcsörtös botot húzott elő. – Hallják? Nem kell nekem a nyamvadt szérumjuk, aludni akarok!

– Fogjuk le – mondta az egyik fehér köpenyes. – Te a lábára ülsz, én addig beadom.

– Nem szabad, megmondták, hogy bele kell egyezzenek – habozott a másik.

– Hiszen szóban beleegye-

zett, nem? – nézett rá a kollégája cinkosan.

A botot félredobták. Fiú- és lánynevek voltak belefáragva.

Hóbagoly

Nagyon lassan szállt a kerítés felé, amilyen lassan a szürkület ereszkedik alá.

A ház a hegy alján fénytelen ablakkal nézett szembe vele. A kerítés mellett volt az oszlopa. A két fura lényre gondolt, akik néhanapján kijártak a kerítés mellé, és magokat szórtak el, az arra rájáró egerek és más rágcsálók pedig különös örömet szereztek neki így vacsoratájban. Türelmesen várt. Közben az eső is eleredt. Csörét néhányszor az oszlophoz fente. Hajnalodott, az eső havazásba fordult. Senki és semmi sem mozdult a ház és az oszlopa körül. Néhány szárny-csapással a kerítésen belülre szállt. Óvatosan közelítette meg az udvart.

Az udvaron két kő állt egymás mellett. Csörével végigsimított rajtuk. Még egyszer visszanezített a ház felé. A hideg némaság úgy tapadt rá és húzta a föld felé, mint a szárnyaira lassan ráfagyó havas eső. Új havak, új hegyek szólították. Nem nézett vissza.

Puskás István

Még

Én még mindig a feleségemmel álmodom. A kopott kocsmazajában a félhangosan elmormolt mondat vajmi kevés vizet zavart. Az átkos rendszerből itt maradt kockás viaszosvászson abroszok mellett csak néhányan könyököltek.

– Meghív egy sörre? – kérdezte a mondat gazdája. Az asztal másik felén teljesen idegen, idegesen fészkelődő, nem odavalósi, középkorú férfi ült. A kérdező enyhén illuminált, csavargó külsejű egyén színté az arcába vágta a kérdést. A kérdezt zavarában, s hogy minél hamarabb túl legyen a dolgon, rendelt neki egy sört. Minél előbb el akart tűnni ebből a lebujból, ahová csak a vonatatlakozásra várva ült be. A csavargó kinézetű férfi folyton álmiai asszonyáról beszélt, de már nemigen figyelt rá. Aztán a csöves ugyanolyan hirtelen hallgatott el s fordult ki az ajtón, mint ahogy felbukkant.

A középkorú férfi megkönyebbülve fordult a csapos lány felé.

– Nagyon szerethette ez az ember a feleségét. Mi lett vele, elváltak, meghalt?

– Ez? – húzta el a száját a lány. – Soha nem is volt ennek felesége.

vers

Boda Edit

Így születtem

A mindenség tükörfaláról visszapattanó tollseprúdarabok. Két ablakszem közé préselt szárnyak. Néha gégémbe fordul csőrrel énekel. Így születtem. Pinttyel a szájban.

Disznó és tükör

Tükreimet a disznók elé hánytam. Meglátták tükörképüket. Feldühödve széttaposták. Lucskos csürhéjük kertemre rontott. Utolsó tükrömmel leperzselem hitvány szőrüket.

Gránát

Kibetűzném, amit a párzó cincérek a fűszálakra írtak, a délibáb eróziója azonban rontja a látási viszonyokat. Évszaktól évszakba úzött rab fűmaghéjakat gyűjtöget. Tavasz kézigránáról álmodik.

Az Úr háza, ablakbéllet

vers

Muszka Sándor

November

Egy Baudelaire-versre

Ki egyedül van most, reggelre meghal, mátyásmadár rí a rózsabokorban, kiáltozik a nap, hívja szerelmesét, elejtik lombjaik a hársak.

Szélkígyó kúszik a zörgő füvek közt, hangyák hátukon egy fekete döggel rohannak vakon, rázza dühödten, veri a zápor a meztelen ágakat.

Mire a vén hold erre jár újra, jégüvegbe fojtott lila holtakat lel csak, s megkettőzi léptét utas, ki éji temetőbe tévedt.

Tilos a fának

Nem léphetünk a vízmosságokba, felsérti kényes talpunk a kő. Anyánk az erdő, apánk a szél, ők vigyáznak ránk, nem beszélhetünk, ki ellenük fordul, a pokolra jut. A föld mélyéről tör rá a rothadás. Eljön érte az ember.

Tőled

Fáj-e mellednek a súlyos cementlap, megbékült-e már szemed az éjjel? Jövök, ígértem, s elfutottam gyáván tőled, ki sohasem hagytál magamra. – Küldjétek el, ne lásson így! – Lobog a fák között, csapkod egy árnyék. Istenem, milyen nagyon szeretted.

Magány

Kerestelek. Jöttem a néma hegyeken át. A fák között hó, vadak, jeges szél.

A nap egy asszony ölébe hajtotta fejét.

Ragyogj

Itt hagyjuk végleg a tébolyult erdőt. A sűrű bozótban a halál tanyázik. Védj meg a karmot növesztett fáktól. Terülj utunkra. Lucifer, ragyogj.

Jelen

Itt vagyunk hát, hol minden kezdődött, most hull a nap a fekete völgybe. Üresség árnya, kihez beszélek. Gondol, vigyáz rám. – Kinevet a világ. – Öltem.

Nyomok

utast és utat hátráló partot madarak röptét árnyak zsongását levegőtlen padlásszobáit sarkcsontok alatt ropogó csótányt gyerekkort tetűt és gyönyörű holdakat eltűnedező emelkedőket anyja ölében az újszülött halott nyomát mindenben.

Ismeretlen

Most hagyja el a lélek a fákat, álomtalan éjszakák jönnek.

Gödörket kapar a fagyos agyagba, feltámadóknak.

Júlia

(Almárium)

Legyek csapódnak a szitaajtónak, sárga barack hull. Nyomában kacsák, tyúkók és férfiak.

Árad a Küküllő, kiönt, úszik a Grófkert, borpince, padlás. Görgeti, hozza a messi utakról háborúk mocskát.

Átvág a sárgult kukoricáson, forog a mélyben, izzik egy régi nyár.

Megáll a tetőn, riadtan, árván. Szeme tükrében fekete folt a nap.

FÖLDINK FÖLDJEI

Bálint Tamás

– Gáspár Loránd útja Marosvásárhelytől Párizsig –

Lorand Gaspar (vagy Gáspár Loránd) méltatlanul ritkán kerül szóba itthon, holott életútja és irodalmi munkássága egyaránt okot adhatna rá. Noha végül hazáját a francia nyelvben, alkotói közegét pedig a Közel-Kelet sivatagos vidékein találta meg, sosem tagadta meg erdélyi gyökereit. S bár alig két éve hunyt el a legmagasabb francia költészeti díj birtokosaként, erdélyi származása ellenére alig-alig kerül említésre itthon a neve.

Marosvásárhelyen született 1925-ben, magyar anyanyelvvel mellett már gyerekkorában megtanult románul, németül és franciául. Édesapja révén székely, édesanyja által szász, nagyanyai ágon örmény felmenőkkel is rendelkezett, katolikus szellemben nevelték.

A Budapesti Műszaki Egyetemen (akkor még Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem) kezdte el mérnöki tanulmányait, de a világháború és a hadifogság közbeszólt. A dél-németországi deportálását követően, három évnyi hányattatás után, 1946-ban politikai menekülteként maradhatott Franciaországban. Párizsban pár éven belül az állampolgárság mellett orvosi diplomát is szerzett, 1949-ben többedmagával megalapította a magyar emigráns egyetemisták folyóiratát *Ahogy lehet* címmel. Hosszú időn át, 1954-től 1969-ig a jeruzsálemi, jerikói és betlehemi francia kórházakban, 1970-től Tuniszban praktizált mint sebészprofesszor, közben időszakosan Párizsban tanított. Ebben a földrajzi háromszögben élte le élete nagy részét, gondolatait, művészetét is ez keretezte. Nem véletlenül nevezték a sivatag és a tenger költőjének, versei mellett esszéiben, útleírásaiban, fotográfiáiban sem tudott elszakadni ettől a tájtól. Önéletírásában így vall erről: „Vajon hogyan ejtethet rabul azonnal e kietlen táj vibrálása engem, aki gyerekkoromtól a sűrű fenyvesekhez szoktam? Valahányszor hosszabb-rövidebb távollét után visszatértem e földre, ugyanazt a nyilvánvaló és mégis leírhatatlan fizikai gyönyört éltem meg e fakó színek, görbületek, síkok és redők fűgyszerű kompozíciója láttán... Szerelmese lettem ennek az országnak.”

Az '50-es évekig magyarul írt, utána már csak franciául. Tizenhét könyvből ez idáig négyet fordítottak le magyarra, ezekből kettő inkább válogatáskötet. Többek közt Tellér Gyula, Somlyó György, Lackfi János, Tóth Krisztina, Varga Mátyás, Szántó F. István, Koros-Fekete Sándor ültette át műveit magyarra.

Noha saját verseit anyanyelvére nem, másokét (Illyés Gyula, Vas István, Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Csoóri Sándor stb.) előszeretettel fordította franciára. Neki köszönhető Pilinszky életművének különösen

Gáspár Loránd (1925, Marosvásárhely - 2019, Párizs)

pontos francia tolmácsolása is. A költészet, műfordítás, orvoslás mellett ismert volt fotóművészként is, felvételeihez szintén a sivatagot választotta modelljéül, fő témájaként. Apollinaire-, Mallarmé- és Goncourt-díjas, a neves Gallimard Kiadó elismert szerzője, 2019-ben hunyt el Párizsban. Nevét egyaránt használják Gáspár Loránd és Lorand Gaspar formában, utóbbiként talán jobban és sajnos többen ismerik Franciaországban.

A nyelvsváltás problematikája kapcsán Szegedy-Maszák Mihály jegyzi meg, hogy eleve ritka (bár Kunderát, Nabokovot, Beckettet is említhetjük kiváló ellenpéldaként) a nem anyanyelven írt remekmű, a jellemzőbb az, hogy „a kétnyelvűség csöndhöz vezethet”. Néhány lapszámmal korábban az Egyesült Államokban élő és alkotó Sohár Pált mutattuk be, róla írta Szócs Géza, hogy „kötetében találunk angolul írt Sohár-verseket, amelyek eredetiben is megfordításban is olvashatók (a fordító legtöbbször Kányádi Sándor); aztán olvashatunk angolul írt Sohár-verseket, amelyeket vélhetően a költő magyarított; továbbá magyarul született verset, amelyet ő maga fordított angolra; és nyilvánvalóan akad olyan vers is, amelyet kétszer írt meg, talán mindegy is, hogy először melyik nyelven”.

Gáspár Loránd nem ezt az utat választotta, számára az anyag negyedik halmazállapota a nyelv, amelyet erős vizualitás jellemez. Ugyanakkor nyelvsváltása során sem távolodott el annyira anyanyelvétől, hogy ne lehetne viszonylag könnyedén visszafordítani a verseit. Olyan francia költővé sikerült válnia, akinek a franciásága alatt is az anyanyelve lüktet. Erről, valamint a tíz évig tartó fájdalmas folyamatról, ami alatt önként „álítottta át magát” teljesen a francia nyelvre, így vallott: „Észrevettem, hogy magyarul írva nem tudom magamat franciául rendesen kifejezni, amit franciául írtam, sohasem felelt meg annak, amit akartam. Éreztem, hogy számomra lehetetlen két nyelven írni, s mivel anyanyelvemmel nagyon erős a kötődésem, abból csak úgy tudok kilépni, ha valóban szakítok vele.”

Ennek ellenére, vagy tán éppen ezért, azt is megjegyzi, hogy francia barátai szerint az írásmódjában, képeiben mindig maradt valami idegen, valami nem francia.

Legelső könyve, egy aforizmakötet 1953-ban látott napvilágot Németországban *Így szól a csend* címmel, ezt követően már csak franciául publikált. Számos esszé, tanulmány, útleírás mellett (az orvosi és fotográfusi pályát nem számolva) a költészetben alkotta a legnagyobbat. Verskötetei közül kiemelkedik a *Minden földek földje* (magyarul 1981-ben jelent meg, Tellér Gyula átültetésében), egy rendkívül érdekes költészeti kísérlet,

a közel-keleti zarándokút élményeit, a sivatagot és minden benne élőt-életlent leíró, szándékoltan széttördelt hosszúvers. Egyszerre utazás térben, valamint a múlt és a jelen között, mely mégis inkább egyfajta lelki vándorlásról szól, az egyén és az emberiség átalakulásáról:

„ez a szegénység
ez a szomjúság
értelmetlen megengedhetetlen fényűzésnek tűnik
tér- és energiapazarlásnak
a rakéták világában
a beton-szemhéjakkal
elfalazott láthatárú városok világában”.

Szokatlan, különös lírai világ ez, melyben kívül-belül olyanná válik az ember, mint a végtelen sivatag, és végül a megérkezés, az otthonra találás is csak magában az örök vándorlásban valósulhat meg. Érdeemes többször, többféle élethelyzetben átolvasni, minden alkalommal új oldalát engedi láttatni a szöveg.

„Hallgatsz.
Halod amint az útdobogás
visszhangja visszahull.
Bomlik mint levegőtlen szárnyalás
mint zuhanás mely vonzásponjtját elveszíti.
Se hang se ösvény se lábnyom.”

Az ezredfordulón két újabb kötet igyekezett a költő életművét szélesebb körben megismertetni a magyar olvasóközönsséggel: a Lackfi János szerkesztette *Az anyag negyedik halmazállapota* című, míg a Somlyó György fordította *Fénnyel írni* című versválogatások, végül 2005-ben a kolozsvári Koinónia adta ki *Boldog Arábia. És más útijegyzetek* című könyvét Koros Fekete Sándor tolmácsolásában.

Sorait olvasva nem csupán magunkénak érezhetjük őt, azt érezteti velünk, mintha lélekben soha nem hagyta volna el szülőföldjét, az írásaiban vagy a fotóinak hátterében, valahol mélyen egy többször átfestett réteg mint ha a számunkra is ismerős vidékeket rejtené:

„Bár egyetlen puha lágy szótagban
feloldhatnék minden aranyat durvaságot
e magam elől is elhallgatott tiszta búzát.
Ujjam hegyén mi elperget –”

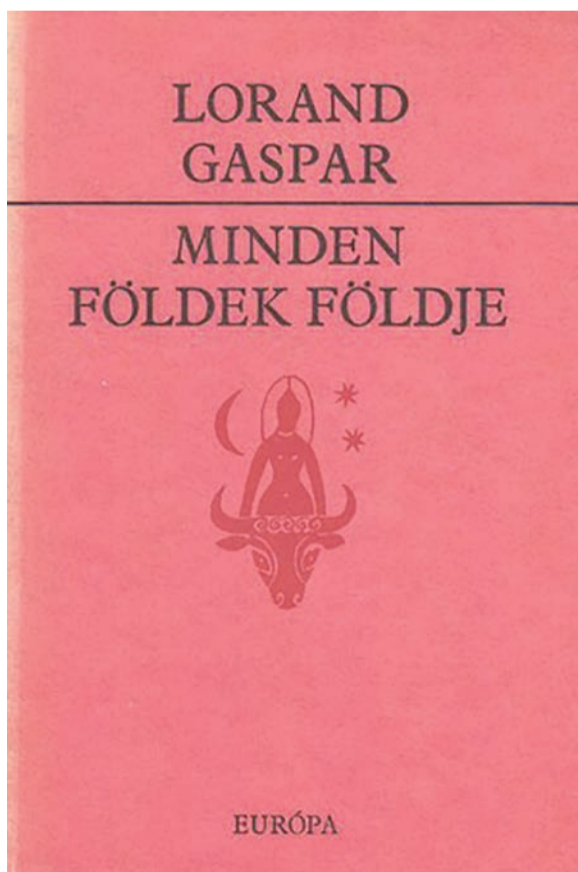
A fény megismerése (részletek)

Láng gyúlt folyóinkban!
Néha egy madár siklik
a fényen át – itt későre jár.
Átkelve a dolgok túloldaláról
megfejtjük az éjszaka tiszta
valóságát –

Ismerem a reggeleket beleőrülve
a tenger és sivatag hálójába –
arcokat csiszoló mozgással
töltve újra nyomait.
Tüdőláng létkolostora
a dél perzselő sűrűségében –
okítjuk az algát a halat
a levegő színéről az ember történetéről
esténként nevetetve őket
az ijedt polip áttetsző tintájában

oly frissen érkezik e reggel
törekeny porcelánnal telt szemedbe
szivacsos nap
hosszú gypjúcsókja
e test egésze el-elmarad valamerre éjszakára.

Bálint Tamás fordítása

vers

Szilágyi-Nagy Ildikó

December

A boldogságipar ha rád kattán, kultuszod lesz, Mária, vagy már van. „Idő van” – mondta egykor József, mikor még a tetőkön a cserepet félrehúzza várta, hogy a kertben megjelenj, Mária. Meglesett, és ábrándozott közös karácsonyról, és az altestedről mindenfelett. „Idő van, mert hamarosan sötét lesz” – még itt a múlt, de leszardod, mi van, volt és lesz. „A fát befaragni a talpba jobb világosan” – veszi a baltát József, és hamarosan a folyosó, a konyha, a szoba és a szőnyeg tűlével lesz teli. „A szív üres” – karácsony József nélkül, forog benned a kés, Mária, a kések között a szervturmix, épp a szíved darálja a becsapott remény, a hit és a szeretet. Az utolsó közös karácsony túlévei a porzsák szövétében meglapulnak. Atkák élnek az emléken. Mocskos lett puha ujjad, Mária, mióta ezt a férfit várod. Üres minden karácsony. A tavalyi mákot az idő pöcegödrebe, savval együtt, kihányod.

Születésnap másnapja
(december 26.)

Forgatja a házat az éhség körülöttd, émelyegsz, de nincs gyomor, ami a keserű poharat bevegye, sem semmilyen ételt, Mária, étvágytalanságod nem fogad, így fogysz majd el. *Az élet-hez nem ragaszkodtál soha, hát az élet ragaszkodik hozzád.* Letépnéd magadról elevenséged, mint körömágyról a száraz bőrt. És még azt sem mondhatod, „Jézus, segíts!”, mert fiad épp csak pelenkás, várja az apját, a cukrokat a napfordulóra hozza meg, nyalókát, csokit meg mirhát. Épp csak felkelt meg becsapódott valami üstökös a ház mögött, a falu összeszaladt, „Jön a jeruzsálemi ufó” – kiáltották, a légpuskát megragadták. A háromkirályok után a süteménymorzstát felsöpörted, de nem jött el sem az Úr, sem József érted. Egyre csak fogyaszt a vágyad, bálvánnyá válni sosem volt leányálmod, sem örök szüzességed bilincset jegygyűrűként hordani. Mária, enni nem bírsz napok óta, és Jézus körül csak megy a hiszti. Majd az imádások után, magadban végre, kékítőt oldasz a szürkevízbe. Annyi boldogság a nagy szarban neked is jár, hogy remélhesd, rád talál Gábiel.

Feltehetően Szent László alakja (padlástér)

Böszörményi Zoltán

Ima

Uram,
ne vedd kezébe bűneimet,
ne adj megnyugvást
kékébe öltözött gondolataimnak.
Uram,
szórj inkább a végtelenbe,
a kitapinthatatlan úrbe,
ahol a lélek
a súlytalanság állapotában
nem omlik össze.

A Teremtő

Gondolom az ismétlődő dolgokat,
melyek a szabadság szükségszerűségéből
születtek,
gondolataimmal keveredik az anyag,
amelyből lettem,
s mely lehetővé tette,
hogy azt gondoljam róla,
milyen megnyugtató létének
szükségszerűsége,
melyről a változó téridőben
mindig másként gondolkodom,
ekkor érzem újra,
hogy létezem
tebenned,
teveled,
teérted,
teáltalad.

Ne számítsa fel az Ég

Semmiben lobogó lélek az ember,
könnyen rászokik arra, hogy van.
Mesébe ágyazza a mindenséget,
elvárja,
naponta vesse rá Isten
vigyázó szemét,
ha vét mások ellen,
ne számítsa azt fel az Ég.
Csak az Úr fura rögeszméje
a bűnbeesés,
az ember elvárja,
senki se vegye észre,
mások testén gázol át,
hogy a többiektől
egy lépéssel előbbre legyen
a megmérettetések örök győztese.

Szeretni érdekből,
osztzkodni marakodva érdemes.

Concordia az Asszony házában

Vári Csaba

Zsolozsma

Nem sietett a mozdulat.
Az élmény se keresett falatot.
Minden vers a semmi tiltakozása.
Erről az Isten is hallgatott:
beállni abba a fénypázmába.
Olyan volt, mint egy spermium
és egy petesejt találkozása,
ahogy fű választ ki harmatot.
Várom, hogy megfogadjon,
hogy életre keljen.
Lelket adjatok!

Ráolvasás

Annyi holdfényt láttam már éjjelente,
hogy maradék életem napjaira,

átlényegítenem, tán elégséges lehetne.
Bocsásson meg nekem az Úrnak fia,

aki tenyerét, tekintetét égre szegezve,
úgy érzem, minthogyha rám kiáltna:

csak az éjszakáról ne kérdezzetek!
Álmod és álmod adtam, nem lehet átka!

Nyugalmat, szerelmet, mécesest
bíztam rátok. Vágyat a világosságra!

Nem vagytok újak, nincs bennetek
új, se a nap alatt, se a föld felett,

csak eltérő nézetben jelenik meg
mind, amit igaznak, valódinak hisztek!

Amit én alkotok, csak az a rend!
Az ige: igen, valóság! Azt teremti meg,

amit a mozdulat előtt el kell hinned.
A többi annyi, amennyit reméltek.

A vetkőző fáknek, hulló faleveiknek
nem metaforái vagytok: testvérek,

lehet, hogy mások, de párosan is ikrek.
Meg kell adni magatok a kevésnek!

prózavers

Mirtse Zsuzsa

Földre kerülve

Játszom a zsákmánnyal, játszanak velem. Állatbőrbe bújunk, szarvasbikává válsz, én ünővé. Avar nem kell, mi magunk vagyunk az avar is, az elszáradt levelek, a lebomló anyag, de inkább az egész erdő, na meg az eső, máskor a Nap és a Hold. Minden mi vagyunk egyszerre. Rajtunk kívül nincs senki, egymástól újulunk meg. Üzünk, üzekedünk.

Felváltva uralkodunk. Néha megláthatom az igazi arcodat, de legtöbbször nem. Az én arcom is sokszor rejtve van előtted. Ha nem vagy itt, velem, nem képzelek el. Olyankor odaát jársz, tudom. Ezt kell tenned újra és újra. Mégis, büntelek, vagy magam büntetem – az ugyanaz. Azt mondod, ilyenkor csak más erdőket jársz, de nem így van ez. Sokkal messzebb vagy.

Most itt vagy megint, szarvasmaszk arcod előtt. Jó vagyok veled. Ha akarod, égitesteket szülök neked, és minden este felfallak, hogy reggelre újraszülhesselek. Csontjaimra bontasz, én is megszámolom a csontjaidat.

Patáddal ajtómon dobolsz, beengedlek. Innál a forrásomból.

Állatbőrödet vesd le, hagyd az ajtó előtt, és talán készítenék neked valami vacsorát is, biztos, éhes vagy. Én mindig éhes vagyok.

Máskor az égbolton lakunk, ellenfelek leszünk. Te az oroszlán, én a kígyó. Hajad lángoló sörény, pupillád fekete kő. A földön rekkenő hőség támad, kiszáradnak mezőink, köréd tekerednék, de most te vagy az erősebb. Legyőzöl, foglyod leszek, ekkor megérkezik az áradat, amelyre oly régen vártunk, s végighajtasz az égen arany szekereddel.

Ide-oda cserélgetjük a szerepeket, nem tudni, ki honnan jött és merre tart, de ez mindegy is, mert együtt jelentünk valamit. Kitöltjük a repedéseket.

Amikor embertestet öltünk, két idegen leszünk. Ilyenkor nem értjük egymás szavát. A zsebünk üres, hideg a reggel, minden kőben megbotlom, elhagyom a kesztyűm, időnként valakinél a ruhámat is, nyirkos a párna a fejem alatt, nem tudok összerakni egyetlen értelmes mondatot sem, rossz lesz a vérem, megromlok. Te sem jársz máshogy.

Aztán találkozunk egy kávéházban is, mint két idegen. Rád nézek, visszanézel. Felismerem szarvastekintetedet, egymásra ismerünk. Bort rendelsz, egészen jól érezzük magunkat, felmegyek hozzád, ujjam hegye végigköveti a barázdákat az arcodon, éjszaka az erdőnkőről mesélsz, de nem maradhatunk így sokáig, reggel mennünk kell tovább. Elnyel minket a város, a feladatok. Te túlélőgépgé vagy, én belehalóművész. Máskor fordítva.

Miért kell újra és újra éji vizekben megmerítkezni?

És mégis, újra és újra megtesszük. Teljes fegyverzetben vagyunk folyamatosan. Miközben várjuk, hogy visszatérhessünk, amikor te újra ilyen leszel, én pedig olyan lehetek. Nap és Hold. Égi erdőnkben bika és ünő. Itt, a földön botladozunk csak.

Igazi virágos reneszánsz: florális motívumok két rétegben az Asszony háza falain

Napmadarak

Róla még nem is beszéltem. A kilencedik volt életemben, illetve a kilencedik *van*, mert hézagosan ámbár, de jelenléte kétségtelen. Pedig hol van, hol nincs.

Most éppen kilenc napja nem láttam. Elment megint, mert el kellett mennie, időnként el kell mennie, értsem meg, mondta. De visszajön, addig meg bírjam ki.

Kilenc napja nincs – a nincseimmel mit kezdjek? Persze, szerinte tévedek, mert van, ő van csak igazán, igaz, máshol. Nem mással, csak máshol. Ahol éppen lennie kell. Mondjuk, én itthon a kertem rendezem, ő pedig nagy üzleteket köt Varsóban. És ne csináljam már!

Azt mondta, mindezt azért teszi, mert hát nyugodt szívvel teszi, mert megbízik bennem. (Nem kellene.)

Van, akit egy percre sem szabad egyedül hagyni, mert rossz gondolatai támadnak, és ilyenkor hajlamos eltévedni, mézes csapdába besétálni. Tudom, nem is olyan édesek azok a mézek, meg kicsit ragacsosak is talán, de van, aki rosszul viseli az egyedüllétet, na. Én ilyen „van, aki”-féle vagyok. Azt mondja, ismer, ezért bízik meg bennem. Ő tudja.

A nő csendben vétkez, sötét sarkokon. Lábujjhegyen, kedvesen mosolyogva. Nem terhel a vétkével, sőt. Aznap szebben terít majd a vacsorához, vagy ha étterembe viszed, mélyebben néz a szemedbe a pohár fölött.

Vétkezem én is ellene, ellenünk, újra és újra, mert haragszom rá, büntetem, mert nem veszi észre, hogy én még nem tartok ott, mint ő. Vétkezem tehát, a magam módján. Önmagamban bontom le azt, ami nagy nehezen felépült, miközben ő mit sem tud minderről, ám amire visszaér, már csak vihar sújtotta tájat lát helyettünk.

Első körben megpróbálok eltávolítani magamtól: meglazítani azt a csomót, ami hozzá kötött. Lerántom a földre magunkat, megtaposom, aztán grammra lemérem, mennyit érünk.

Nézzük, mit is kedvelek benne? Talán azt, ahogy kettőnkéről gondolkodik. Aztán megesik, hogy éppen az „ahogy” zavar a legjobban. Máskor unom. Olykor hamisnak is gondolom. Most éppen imádnám, de most nincs.

Van néhány szó, amely alatt ugyanazt értjük. A sár az sár, az arany az arany.

Ha nászt ülünk, az Nap és Hold diadala, mondta. Meg hogy sebek vagyunk egymás testén, egymás kései, kardjai, baltái. És ha nem tudnám, szavaink nyomán égitestek születnek, úgy vigyázzak ám. De ha nem, hát nem, én tudom, nem kérincsel. Napmadár típusú ember, független, nem is szabad fogságban tartani. Jól elvan egyedül. Neki kilenc nap semmi, nekem kilenc nap a világ. Nem érti.

Nem vagyok rendben, azért lehet ez így, szokta felróni nekem. Nem vagyok harmóniában magammal. És hogy nem is ő hiányzik nekem, hanem magammal nem merek kétszemközt maradni.

Igaza van talán, de akkor se döntse el ezt helyettem.

Aki ilyen könnyen el tud engedni, távolodni tőlem, az nem jól szeret, gondolom, és sötét terveket forgatok a fejemben. Akarom, hogy még távolabb kerüljön, mert így, közletről, elviselhetetlennek tűnik a hiánya. Felsorolom hát magamnak második körben a hibáit, újabb távolságokat gyártok. A kifogástalan ing alatt, bizony, kicsi hegy nő már. No, nem zordon Kárpátok, de azért Bakonyoknak már mondható. Csakhogy ez nem zavar. Akkor nézzük tovább. Visszajön, és úgyis idegen lesz. Idegen lesz a szaga, a mosolya. Nem tud majd jól kérdezni, én pedig nem tudok jól válaszolni. Elbeszélünk egymás mellett. Bennem addigra kicserélik az összes villanykörtét, képzeletben már az Egyenlítő túloldalán járok. Nem találunk vissza egymáshoz. Igen, ez a legnagyobb félelmem: nem találunk vissza egymáshoz. Ezt játsszuk, amióta világ a világ.

Csörög a telefon, este érkezik. (Hova? Kihez?) Hozzám. De vajon azonos lesz-e akkor majd magammal, azzal, akit itt hagyott, akihez most visszajön. Ahogy mondja: siet.

Persze, gyere. Mit nekem Kárpátok, Bakony.

A napmadarak az ég alatt szállnak. Mi csak a földet karcogtatjuk.

A NEGYEDIK MŰNEM SZOLGÁLATÁBAN

– Oláh János esszéiről –

Hézagpótló kiadvánnyal jelentkezett a Magyar Napló Kiadó, amikor közkézre bocsátotta *Az idő csapdája* című, több mint háromszáz oldalnyi gyűjteményes Oláh János-kötetet. A könyvben, ahogyan az alcímben megjelölt műfaji relációk is jelzik, **esszék, tárcák, vezércikkek** kerültek egy helyre.

Jánosi Zoltán 2018-ban megjelent monográfiájában már sürgető igényként veti fel az esszéíró Oláh János műveinek számba vételét. „*Oláh János esszéinek megjelentetése után a legsürgetőbb feladat lesz a pálya érzékenyebb felmérése szempontjából is ezeknek az összetett spektrumú írásoknak, emlékezéseknek, műelemzéseknek, kiállítás-megnyitókknak, művészeti reflexióknak az analízise és teljes körű elhelyezése az életműben.*” (Jánosi Zoltán: *Oláh János*, MMA, Bp., 2018). Hogy mennyire nem homogén műfaj Oláh Jánosnál az esszé, azt már a monográfus is árnyaltan jelzi, amikor is „összetett spektrumú” írásoknak nevezi ezeket a szövegeket.

A mitikus megalapozottság

A kötetet szerkesztő Stamler Ábel a könyv utószavában így fogalmaz: „**Az Elérhetetlen föld** költőjének és a **Száműzött történetek** szerzőjének nemzetképe éppen ezekben az esszében mutatja meg leginkább a maga mitikus megalapozását, itt lelhetünk rá kifejtve azokra a mozgatórugókra, amelyek szerint Oláh más műveinek hősei élnek, túlélnék vagy meghalnak.” És ide rendelhető egy másik fontos kijelentés is, amely már a Bertha Zoltán és Jánosi Zoltán által méltán hangsúlyozott „bartóki” modellt láttatja az Oláh János-i életmű eme szegmensében is: „*A művészeket és műveket pástázó tekintet csak olyan alakokon pihen meg, akik és amelyek ebbe a modellbe illeszthetők.*”

A kötet hetvenkét írása öt tematikus blokkra oszlik. Az első részben (*Mesterek, pályatársak, tanítványok*) kaptak helyet azok az esszéisztikus szövegek, amelyek ritkán ugyan, de alkalmazták a levélírói formát (*Levélféle a hatvanéves Péntek Imrének; Levélféle Utassy Józsefnek*), vagy ide sorolódott be Oláh János laudációi is pályatársairól (Kodolányi Gyula, Ferdinandy György), de a tanítványok (Szentmártoni János, Csenger Levente) munkásságáról szóló elismerő sorai is ebben a fejezetben olvashatók. A kötet legkorábbi írása 1975-ből származik, a műfordítóként és esszéíróként ismert Gyergyai Albert *Ősz és tél között* című kötetéről (Szépirodalmi, Bp., 1974) szóló írása.

Eme tematikus fejezet számomra három leginkább kiemelkedő esszéje a *Csillagok vándora: Varga Domokos otthonai*, a *Londoni levélváltás Siklós Istvánnal: A költő arcképe és a Lélek háttérrel: Mezey Katalin önarckép-verseiről* című írások, amelyek a tér- és időélmény, valamint a személyes ismeretségében is objektíven láttató személyiségrajz miatt ragadtak magukkal elsősorban. A mestereként is emlegetett Varga Domokosnak a Széchenyi-hegyi lakása kultikus hely volt, majd a Maros utca 11. ideális munkakörülményeket teremtett a számára. Siklós István 24 részes kompozíciójában az '56-os forra-

dalomnak állít emléket a *Csönd erdeje előtt* verseiben, amelyek londoni emigrációban születtek. Az ebben feltáruló időélmény a következő: a kilencedik hó a szülés hava, a megkönnyebbülés, ez szülte októbert, a tizedik hónapot, a forradalmat. A pálya- és házastárs Mezey Katalin önarckép-verseiről szóló szép ívű esszéje, a *Lélek háttérrel* 2015-ből, azaz a halála előtti évéből való, és a hétköznapi és a költői én viszonyrendszeréről ad átfogó képet.

Felidézni és megőrizni a titkot

A *Társzművészetek – Művészársak* című második egységben a képzőművészetben igen jártas Oláh János esszé-villanásait, „művészi reflexióit” olvashatjuk. Az így egybeválogatott 12 írás egynegyede Kő Pálról és szobrairól szól. Arról a Kő Pálról, aki úgy tudja, hiszi, hogy „*minden tárgynak, a kőnek, az anyagnak is lelke van, szelleme, amelyről talán maga az anyag nem tud, de amelyet a szobrásznak illik ismernie.*” Világos esszéírói stílusban fogalmazza meg Oláh János, hogy „*Kő Pál szobrai nem műtermi álmok, hanem a mai magyar társadalom lehetséges múltszemléletével folytatott párbeszéd termékei.*” Ugyanilyen magabiztos tollvonással kontúrozza körbe Cservenka Ferenc, Halmy Miklós, Szukukálek Lajos, Berki Viola, Kókay Krisztina, Simon István, Varga-Amár László és Schéner Mihály portréit. Egyetemes közgondolkodás és tág világszemlélet jellemzi ezeket az elsősorban kiállítás megnyitót, amelyek viszont publicitást nyerve méltán kerülhettek be az Oláh János-i írói panoptikumba. S ahogyan a képek kerülnek ki az alkotó műterméből egy kiállítási térbe, és ott az egymás mellé kiállított műalkotások párbeszédbe elegendnek a közönséggel, úgy hathatnak ránk is ezek a szövegek: mélyreható alázat van bennük az alkotó iránt és hűség a színekhez és a formákhoz. A kompozíciók

Egy bizánci jellegű, kupolás, centrális templom mellett ördögfigura áll, felette a „Szegény prókátor” feirattal (Úr háza)

Janus-arcúságát próbálja megragadni: „*egyszerre kell földidézni és megőrizni a titkot.*”

A kötet legrövidebb fejezete a *Magyar Napló* című folyóirat körül kialakult viszonyokat tárgyalja: *Megmenthető-e a Magyar Napló?* De szót ejt egy tágabb kontextusú írásban *Az irodalmi folyóiratok kiszolgáltatottságáról* is, és ar-

ról, amikor éppen a lap fennállásának huszadik évfordulóján kellett szembenézni a folyóirat támogatásának megvonásával (*Egy közelgő évforduló elé*). Az utolsó összefoglaló írás a folyóirat érdemei között sorolja fel az antológiák megjelenítését, az azokat bemutatni adódó alkalmakat (hajót, versmaraton), továbbá negyedéves irodalomnépszerűsítő tematikus kiadványát, az *Irodalmi Magazint*, valamint a könyvkiadói tapasztalatairól is szól.

Őrző a strázsán

A negyedik szerkezeti egysége a kötetnek (*Őrző a strázsán*) rövid, többnyire egy-két flekkes írásokat foglal magába. A cikluscímű írásban Oláh János a vers definíciójával bíbelődik; Vasadi Péterrel vallja, hogy a vers parancsra, sőt isteni parancsra születik. Majd a csönd egzis-

tenciális-létalapú érvényessége mellett kardoskodik *Ellenségünk a csönd* című írásában: „*A csöndben az úr nyilatkozik meg, a mindenség és a mindenség Urának akarata.*” A szakrális hanghordozású írások mellett egy nyelvművelő cikke is bukkanhatunk a jegyzetek között (*Vastag vaj van a füle mögött*), de a *Kié a történelem?*-ben a migrációs jelenségről mondja el véleményét, megidézve Ferdinandy György esetét a Puerto Rico-i egyetemen, ahol is megírta a helybeli őslakosok történelmét, hogy majd tanítani lehessen. Az amerikai kollégái viszont kinevették, mondván, nem tudja-e, hogy a kis népeknek nincsen történelmük, legfeljebb anekdotáik vannak. Így kellett levonnunk a tanulságot, mely szerint „*Az ő szempontjukból a mi '56-unk sem más, mint néhány lényegtelen anekdota.*”

Végül a kötet ötödik részét olvasva úgy érezhetjük: elérkeztünk nemcsak az esszéíró, de az egész Oláh-életmű karakterét is fémjelző hosszabb magánbeszédeihez (*Életmű és nemzeti önismeret*). A viszonyítási pont gyakran 1956: ezen időponttól számítva esik szó az *Elérhetetlen földről*, majd az *Elérhetetlen föld 1994-es antológiáról*, vagy a *Remetei Kéziratok* című periodikáról. A korabeli kultúrpolitikai harc hű lenyomata az is, ahogyan például az antológia megjelenítését hátráltatták akkoriban a kiadók. Oláh János a szociográfiához rendeli hozzá a nemzeti önismeretet, amikor is a népi, kisebbségi irodalomról mind általánosságban, mind művek szintjén (*Tardi helyzet, Cifra nyomorúság*) kíván szólni, akár Görömbei Andrással együtt is, aki úgy fogalmaz: „*A művek esztétikai és nemzeti önismereti értéke együtt merendő.*” (*Irodalom és nemzeti önismeret*, 2003, 11.) Érdemes Oláh János 2009-es *A magyar irodalom létfeltételeiről* című értekező esszéjéből talán az alábbi két tételmondatot kiemelni:

„*A magyar irodalmi értékorientáció helyreállítására nem azért van szükség, mert önmagában érték, hanem azért, hogy általa a magyar irodalom visszanyerje legfőbb erényeit, problémaérzékenységét, a kollektív tudat iránti elkötelezettségét, etikai tartását, mindazokat a tulajdonságokat, amelyek eddig is alkalmassá tették a nemzeti önvizsgálatra. A népiség eszméjében megújuló magyar irodalom legfőbb feladata az volna, hogy legalább részben feldolgozza a magyar emlékezet tabutémáit.*”

Oláh János *Száműzött történetek* című kötetének elbeszéléseiben igyekszik feldolgozni ezeket a tabutémákat, s általuk nemcsak az önértetes igazságkeresés, de a belső, szerzői számvetés is megmutatkozik. *Az idő csapdája* is méltóképp válogatott írások sorát adja, habár egy gondosabb korrektúraforduló nem ártott volna még a kiadványnak. Ha az írások megjelenési helyét nézzük, azt látjuk: a szerző egész életművét behálózzák esszéisztikus írásai. Oláh János írói-költői alkatát nem mindig tudja, de nem is akarja leküzdeni, amikor esszét ír, mert hisz a szó mindennemű, önkorlátainkat felszámoló hatalmában.

Oláh János: *Az idő csapdája*. Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2021

Ferencz Imre

Félmúlt

Harminc év telt el azóta
hogy a diktátor halott
de kezében tartja még
a titkosszolgálatot

falhoz állították lelőtték
akár egy veszett ebet
de azóta is szüntelenül
inteket a hangja recseg

ő veri félre a harangot
kinyúl a sírból mint polip
ő küldi reánk hadait
hőzöngve ellenünk uszít

a múlt nem tud kimúlni
tobzódik vérben gázol
nem tudunk kivergődni
a történelmi sárból

gonosz szelleme színt vall
átítat mindent még itt van
agyunkban él mint agyбай
szívünkben él mint szívбай

2020

Az Isten néha

Kiköpi az Isten, ami langyos,
szereti a forrás hús vizét,
s mielőtt a sivatagon átvág,
megitatja a púpos tevét...

Nem szereti Isten, aki
félrebeszél vagy köntörfalaz.
Nem állhatja, ha a felebarát
káromkodik a mennyország alatt.

Mennydörög és villámokat szór
az Isten, hogyha beborul az ég.
Hol eláztat, hol megszárit minket,
attól függ, hogy mikor mi a tét.

Nem szereti Isten, aki léha,
nem szívleli, nem tolerálja...
Előfordul, felszökik a cukra,
s rárivall az emberfiára:

„Ide figyelj, Isten teremtménye,
kereszttségben lettél Elemér!
Előttem te ne mind csingolyázzál,
nem vagy majom, nem vagy denevér!”

Az Asszony háza ajtaja, rajta az 1693-as évszámmal

Zorkóczy Zenóbia

SZÉKELYFÖLD NEKEM HITET ÉS GYÖKERET ADOTT

– beszélgetés Benedekffy Katalin színművésszel, operaénekesrel –

Érettségi után nem vették fel a színművészetire Erdélyben, így sarkon fordult, és Budapestig meg sem állt. Addig vergődött és tanult, amíg főszerepeket játszó prózai színésznő lett, majd musicalszínész, a végén pedig világhírt operaénekes. A pandémia leállította a hatezres nézőszámú nagykoncertjeit, lemondták az ausztráliai, oroszországi és olaszországi turnéit. Amíg újra koncertezni fog a világ színpadain, addig a szülőföldjének próbál visszaadni valamit abból a jóból, amit onnan kapott.

– Van egy művészeti programod, melynek Egy csipetnyi Erdély a neve. Ennek keretében készült film, könyv, s előadásokat is tartottál.

– A 2004-es népszavazás indította el bennem az elképzelést. Akkoriban nagyon sokat sértegettek Magyarországon, sok furcsa helyzetnek voltam az elszenvedője. Ezért úgy döntöttem, hogy azzal állok „bosszút” rajtuk, hogy megmutatom nekik Erdélyt, ismerjék meg és lássák, hogy mire mondtak nemet, mit ér az, amiről könnyelműen és szégyenletesen lemondtak. Csoportokat vittem ki, végigjártuk Székelyföldet, és meséket, helyi legendákat mondtam, balladákat, verseket és népdalokat tanítottam nekik. Ezen utakból született később a szakdolgozatom, aminek pont az volt a lényege, hogy megfigyeljük a különböző csoportok fejlődését. Aztán ebből az anyagból készült a filmem is, amit a Duna TV mutatott be. A pandémia alatt még bővítettem az anyagot, és hat nagy egységben összeraktam egy több mint kétszáz oldalas könyvet, CD-melléklettel. Mivel a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jöhetett létre, főleg adományként kerülnek a példányok iskolákhoz, óvodákhoz, könyvtárakba. De a Líra és a Libri könyvkereskedések is átvesszenek pár példányt. December elején, karácsony előtt jelenik meg. Már szervezzük a könyvbemutatókat, így Székelyföldre is mehetek remélhetőleg.

– A Magyar Művészeti Akadémia ösztöndíjasaként szintén erdélyi témát választottál?

– Természetesen. Három év alatt, három különböző szinten szeretném beavatni az erdélyi gyermekeket a klasszikus zene világába. A projektem címe: *Tiszta forrásból*. Interaktívan, a gyermekeket bevonva mutatom be a műfaj szépségeit. Mindig ugyanazokra a helyszínekre fogok visszamenni, hogy érzékelhessem, megfigyelhessem a fejlődést.

– *Eszerint, bár megtaláltad a helyed a világ színpadain, Budapesten is énekelsz különböző színházakban, mégsem feledkezel meg a szülőföldről.*

– Azt szoktam mondani, hogy Székelyföld nekem hitet és gyökeret adott, Magyarország pedig szárnyakat, hogy megvalósíthassam álmaimat.

– Gyűjtést is szerveztél a nagygalambfalvi iskolának...

– Mikor megkaptam a Prima-díjamat a magyarországi tartózkodásom huszadik évfordulóján, úgy gondoltam, hogy a barátaimmal, a segítőkkel közösen szeretném megünnepelni azt. A siker nem csak az én egyéni érdemem, sok minden és sok jó ember kell ahhoz. Így több mint száz emberrel ünnepelhettem fent a Várban, meghívva azokat a barátaimat,

tanáraimat, kollegáimat, akik mellettem álltak és segítettek az utamon. Az volt a kérésem, hogy ne hozzanak virágot vagy ajándékot, hanem az erre szánt összeget gyűjtsük össze egy dobozba, és azzal támogassuk szülőfalum iskoláját. Nagyon meghatározó volt, hogy az emberek megértették ennek a fontosságát, és szépen adakoztak. Örülök, hogy legalább ilyenformán is visszaadhatok valamit a szülőföldemnek.

BENEDEKFFY KATALIN Nagygalambfalván született 1977-ben. 1998-ban Budapestre költözött, 2003-ban végzett a Pesti Magyar Színház Színiakadémiáján. Számos színházban játszott főszerepeket (Győr, Szolnok, Debrecen, Komárom, Kolozsvár és Temesvár, Budapesten a Thália Színház és a Fővárosi Operettszínház). 2003-ban Csengettyű, csengettyű című karácsonyi lemeze aranylemez lett. 2005-ben elkészült a Huncutazás című filmje a Duna TV támogatásával. 2005-ben bölcsészdiplomát szerzett. 2007-ben megalapította a Szín-Varázs Színi és Készségfejlesztő Iskolát gyerekeknek. Közben a legnagyobb mesterektől sajátította el a klasszikus éneklést. 2010-től hangversenyeken és nagyszabású előadásokon énekelt (Németország, Ausztria, Románia, Szlovákia, Lengyelország, Spanyolország, Svájc, Egyesült Államok, Izrael, Oroszország és Kanada), illetve fellépett a bécsi Staatsoper művészeivel is több koncerten. 2012-ben a Szabad Tér Színház és a Kolozsvári Magyar Opera közös produkciójában, a Báthory Erzsébetben a címszerepet alakította. 2021-ben elnyerte a Magyar Művészeti Akadémia hároméves ösztöndíját.

tárca

vers

Czegő Zoltán

FÁTYOLFELHŐ A TÚLOLDALRÓL

Van mit csodálni azon, hogyan építik és védik kultúrájukat a népek tengereken, hegyekben, óceánok ölén meg sivatagokban. Le a kalappal előttük mindenütt. Megéri az áldozatot, hiszen a halál nem viszi a nyelvet, csak ha pusztul a nép maga is. Marékba szorítva tehát. Dupla vagy semmi. Ha veszni kell, hát vesszünk együtt! De inkább maradnánk itt, soha másutt... Honfoglaló és azt megtartó népek imái között.

Egész magyar történelmünket kísérte és kényszerül kísérni a mai mostoha körülmények közt is (sőt különösen) az anyanyelv, a mindennapi szó védelme, bármennyire hihetetlen ezt hallani egy svédnek, egy malájnak. Pálóczy Horváth András nagy tudású, kortárs nyelvutatónk foglalkozik a középkori Magyarországon egykor élt keleti népek, így besenyők, úzok, kunok, jászok életvitelével. Pálóczy uramat sokkal inkább tisztetem, mint amennyire irigylem ismerettségét az akkori Magyarország területén békésen élő kis népekkel. Az úzokat hallva ma megriad örömmel a székely, hiszen itt van Úzvölgye, nem is vitás tehát, hogy az úzok földjén élt és él ma is a magyarság. Hogy mivé leve a 20. században Úzvölgye a híres katonatevetővel együtt, aj, mivé leve a jászok földje... Jászvásár ma is eleven város, de románá leve. Más föld is, más népecske is tűnt tova, más országból is.

Semmi sem örök, népek módosodnak vagy odalesznek térben és időben. Ne fogjunk mindent sem a Teremtőre, sem az erősebb kutya ugatására. A történelem sosem volt úr, piszok s szennyvíz volt az árja annak, mert hazudni kellett mindig.

A románság történetében az is napi gond volt, hogy orosz, balkáni, magyar s másilyen földeken meg kellett maradni, mert a sors így rendelte. Nézem a 19. század elején már élő s dolgozó román költő keze nyomát népe történelmében. Ő volt Iancu Văcărescu, ki Bukarestben született 1792-ben, meghalt 1863-ban. A szabadság és népe megmaradása volt napos oldala életének, bizakodásának. Akkoriban tisztelni kellett az orosz birodalmat. Văcărescut letartóztatta a hatalom, mert oroszellenes volt, „náciionalista”, szenvedjen: 1848-ban nevezték „antiruszeászknak”, oroszellenesnek, amikor az oroszok kaszabolták a magyarok, Bem József tábornok szabadságharcos seregét. Omlatag meg romlatag a történelem. A románok akkor is mérsárolták a szabadságharcos magyarokat, bécsi béren.

Văcărescu megtette, amit lehetett, és amit kellett tennie a szabadságért. Földézem most egy versét a 19. század derekáról, magam fordítottam:

Én fajtám, Văcărescuék,
tiétek lesz örökségben
a román nyelv ápolása
és a haza becsülete.

Urmașilor mei Văcărești!
Las vouă moștenire:
Creșterea limbei românești
Și-a patriei cinstire.

Emlékeztetem a román költő utódait felmenőjük hagyatékára. A szabadság harcait minden népnek át kell élnie. Másképp se igaz haza, se fénylő jövő. Rikolt a halál ránk, magyarokra döntött börtönajtók fölött. Se hazánk, se temetőnk nem eladó.

Kovács Újszászy Péter

Világítók

Hangok szűrődnek ki az üres kalitkákból,
minden ülőrúd csonkított kereszt.
A rácsokra illesztett madárfürdetőben
nem szórakoznak a zebra-pintyek,
és a varjú sem várja,
hogy a fejünkre ülhessen ébredés után.

A földön alszom ma is,
bár nincs, aki a kanapét elfoglalja.
A karfákba mélyesztett fogak nyoma
őrzi a rottweilereket.
Sokszor neheztem rád,
mert helyettem inkább melléjük bújsz.
Néha elképzelem, ahogy átkarolod őket,
és okkersárga dombokról álmodtok;
okkersárga dombokon napfényecsecsemőkről,
akik kutyáinkba kapaszkodva teszik meg az első lépéseket.

Látod, a fény önállóan világít már.
Csillogtok ti is, érdekes család.

Pásztormadár fészkel romjaimon.

Prudentia az Asszony házában

Temperantia az Asszony házában

Egybeforr

Mintha albatrosz tollakon járnál,
lépteid nesztelenek.
Ha csipőd sziklapárkány lenne,
uhuk fészkelnének rajta,
de kötőmb nem vagy.
A fürdőajtón ruhátlanul lépsz ki,
lábikrad berki szellőrózsa.
A mentett varjú a válladra száll.
Egy karcolást sem ejt bőrödön,
úgy kapaszkodik.
Arcodhoz simítja fejét.

Az előszobában várlak.
Kigombolod az ingemet.
A fekete veréb akkor is veled marad,
mikor egy lakrésznyi intimitásban
közelebb húzódsz ébredő hímtestemhez.

vers

Ilyés Krisztinka

lámpafénynél

A lélek tele van hullócsillagokkal.
(Victor Hugo)

a lámpa sárgán kacsintott,
bőrbe égető mosolyokat
csalogattak a fényszórások.
mindketten könnyezni kezdtünk,
ahogy a bizalomért káromkodó
homályos alak hátulról meglökött.

nem volt baj, addigra eldöntöttük:
meglopva az elkerülést,
kézen fogva, homokosóben
bízunk egymásra szemünket.

Emberlépték

Veress Gerzson Tudom, de mégis című versére

Nekifeszülünk
a kilakoltatásnak,
évtizedeket késünk,
s újrajátsszuk árulásaink
hatálytalanított idejét.

Háttérzajban elszabadult
színek rajzolják meg
az idetévedt hűség-morzsákat,
de mi tovább bújócskázunk
az évszakok testtelen
öntisztulásában.

Lázálom

Amikor hónapok óta először
fekete macskával álmodtam,
újból utolért a fájdalomért
felelős görcs, a rángatózás,
feszültek az izmaid,
berekedt torokkal kiabáltam,
senki nem fogta le a karjaimat,
összevissza hadonásztam,
levetem mindent az éjjeliszekrényről,
az összetört lámpaégővel elvágta a kezed,
rettegtél tőlem és gyűlölted az álmaimat,
én meg nem emlékszem semmi másra,
csak annyira, hogy újból rám tört a görcs,
amikor hónapok óta először
fekete macskával álmodtam.

Nádudvary György

1989 DECEMBERÉBEN BUKARESTBEN, BRASSÓBAN ÉS SEPSISZENTGYÖRGYÖN

Brassóban 1989 december elején nagy mennyiségű hó hullott. Bajna Tibi barátommal ki is használtuk ezt a jó alkalmat, sízni mentünk Brassópojánára. Tibi tíz évvel idősebb volt, mint én, évek óta együtt ingáztunk Sepsiszentgyörgyre, az erdészeti hivatal könyvelőségi osztályán dolgozott. Tibit vigasztaltam, bátorítottam. Felesége már több mint egy éve Dániába szökött, hogy családját, férjét, lányát, fiát majd kihozza a diktatúrából. Utlevéllel Budapestre utazott, ahol megtudta, hogy repülőjeggyel bárki Dániába mehet.

Tibit vigasztalva magamat is próbáltam erősíteni, mert teljesen bizonytalan volt, hogy meddig kell még ebben az átkos diktatúrában élnünk. Egyik este sikerült meghallgatnom a Szabad Európa Rádiót. A rendszerváltozást elemezték a szocialista táborban. Azt tudtam, és örömmel töltött el, hogy a magyar kormány szeptember 10-én megnyitotta az ország nyugati határát az NDK-s menekültek előtt. Arról is értesültem, hogy 1989. október 23-án Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök kihirdette a harmadik magyar köztársaságot. Említették a csehszlovákiai bársonyosnak nevezett rendszerváltást, Lengyelországot, ahol létrejött a szovjet tömb első nem kommunista vezetési kormánya, élén Lech Wałęsával, a Szolidaritás vezetőjével. Szomorúan hallottam viszont, amikor azt közölték, hogy Romániában az állig felfegyverezett Securitate, azaz a titkosrendőrség miatt nem lehet tudni, mikor lesz rendszerváltás.

Bukarest csendes...

Rövidesen Bukarestbe kellett menjek a Központi Statisztikai Igazgatósághoz háromnapos felkészítőre az éves statisztikai jelentésekkel kapcsolatosan. Feleségem nagyon örült, hogy a fővárosból

Szépség az Asszony házában

A Nagypalota díszes gerendázata

majd ismét sikerül hoznom némi élelmiszert. 1989. december 11-én, hétfői napon kezdődött a felkészítő. Elhatároztam, megpróbálom a fővárosi hangulatból, jelenségekből megállapítani, mikor számíthatunk az óhajtott változásra.

Bukaresti személyazonossági igazolványra egy rúd szalámit lehetett vásárolni, a vidékieknek nem adtak. Az egyik élelmiszerüzletben egy idősebb nő igazolványával vehettem egy rúd szalámit. Nem ingyen adta át az igazolványát, kért, vegyek neki más élelmiszert, amit nem fizetett ki. Így is nagyon örültem a szaláminak. Az egyik délután, a Magheru sugárúton szirénázásra figyeltem fel. Az autók menten leálltak. Ceaușescu autója robotott el. A diktátor úgy ült a sofőr mellett, mintha karót nyelt volna. Mint utólag hallottam, a gigantikusra tervezett Nép Házához hajtatott ellenőrizni a munkálatokat. Az utcákon nagyon sok milicistát és bőrkabátos férfit láttam, az utóbbiakról lerítt, hogy szekusok. Figyeltem a járókelőket is. Mosolyt senkinek sem láttam az arcán. A fővárosban megadó csend honolt. Hosszas sorban állással vaját, sajtot és narancsot is vettem. December 13-án, szerda este érkeztem haza. Beszerzési sikeremet beárnyékolta a Bukarestben látottak, amikből arra következtettem, itt nálunk még, sajnos, sokáig nem lesz rendszerváltás.

December 21-ike, brassói tüntetés

Miután hazajöttem a bukaresti fejtágítóról, sepsiszentgyörgyi munkahelyemen, a statisztikánál lázasan készültünk az éves jelentések megszervezésére, a jelentő egységek szakembereinek a felkészítésére. December 21-én, csütörtök délután, amikor vonatunk befutott a brassói állomásra, a trolibuszok leeresztett villákkal, üresen álltak. Mihály Tóni fiatal barátommal érkeztem, nem tudtuk mire vélni az esetet. Gyalog indultunk sokadmagunkkal. Nagy létszámban ingáztunk Brassóból Sepsiszentgyörgyre.

A Patria mozi felé közeledve szünni nem akaró fegyverropogást hallottunk a központ felől. Tóninak a közelben lakott egy ismerőse, bementünk, onnan telefo-

náltam haza. Feleségem megnyugtatót, jól vannak, Györgyi lányunk is otthon van. Megtudtuk, a megyei pártbizottság előtt hatalmas a tüntetés. Nagy kerülővel Vass Nóri sógornőméhez mentem, náluk is minden rendben volt. A brassópojánai úton ereszkedtem le, majd a Kolostor utcát érintve a Szent János utcán keresztül érkeztem meg Kapu utcai otthonunkba, ahonnan látszott a sok tüntető.

Este tíz órakor kimentem megnézni a fejleményeket, mivel másnap dolgozni kellett menjek. A fegyverropogás megszűnt. A pártszékházat körülvevő katonák, milicisták leeresztett fegyverrel álltak, előttük sűrű sorokban a tüntetők. Az enyhe téiben rengeteg fiatal, kezükben égő gyertyával, térdelve, majd felállva antikommunista és Ceaușescu-ellenes jelszavakat kiabált. Váratlan, gyönyörű, felejthetetlen látvány volt ez számomra. Biztos voltam benne, hogy másnap reggel a forgalom nem áll helyre, így gyalog kell kimenjek az állomásra.

Sepsiszentgyörgy: a „terroristák”

Reggel kerülő úton, az Universal áruház előtt mentem az állomásra. Sepsiszentgyörgyi munkahelyemre, a statisztikához érkeve közöltem a látottakat Komporály Vilmos igazgatómossal. Ő bölcsen intézkedett, azonnal hazaküldte a társaságot, mindössze hárman maradtunk, Petrescu Kati aligazgatónő volt a harmadik. Odaültem a telex elé, jelentést kellett leadni bukaresti központunknak. A gép állandóan foglaltat jelzett, de folyton próbálkoztam. Délben aligazgatónőnk a nyakamba ugrott, örömittasan ismételtette, helikopterrel elmenekültek az átkozottak.

Sepsiszentgyörgyön délelőtt vonultak a gyárakból a tüntetők a megyei pártbizottság elé, majd Ceaușescu futásának hírére megrohmozták a pártházat. A védelemre kirendelt belügyesek és a pártvezetők időközben eltűntek, a hadsereg kirendelt alakulata békésen visszavonult a lakonyába.

Délután Örs fiammal találkoztam. Ő Sepsiszentgyörgyről ingázott a köröspataki bányához. Bérelt lakásában bőven volt hely, így jobbnak láttam, ha nála ma-

radok ebben a zűrzavaros helyzetben, és nem utazom haza. Késő délután autók járták a város utcáit, hangszórókon keresztül szólították a lakosságot a pártszékház elé, a szabadság megvédésére. Örsöt nem hagytam, hogy jöjjön, én elmentem. Sokan összegyűltünk, ismerőseimmel azon tanakodtunk, csupasz kézzel hogyan védhetjük meg a szabadságot, hiszen egy gépfegyveres valamennyiünket lekasabolhatja. Szerencsére a terroristák nem érkeztek meg, így nagy sokára mindannyian hazamentünk.

Másnap délelőtt autókból harsogták, hogy Kökösnél járnak a terroristák, mindenki menjen le a pincébe. Hát, a terroristák most sem jöttek, a pincébe se mentünk le.

76 halott Brassóban

A délutáni vonattal Örssel hazajöttünk Brassóba. A központból lövöldözést hallottunk, így ismét kerülő úton mentünk haza. Távrolról láttam egy fehér zászlót kitéve a Capitol szálloda nyitott ablakában. A mindentudóktól értesültünk, hogy a hozzánk közeli Modarom divatáruházban terroristák fészkelnek, onnan ez a tűzparbaj.

December 24-én este az angyal szűk családi körbe érkezett. Apósommal, anyósommal, feleségemmel és a két gyerekkel álltuk körbe a karácsonyfát. Nóri sógornőmé a zavaros helyzet miatt nem jöttek. Késő este szomszédunk, az özvegy román számtantanárnő cseppet. Kétségbeesve közölte, hogy a padlásról lépéseket hallott, biztosan terroristák járnak ott. Már telefonált is a hadsereghez, akik megígérték, hogy rövidesen kiszállnak. Megnyugtattam, ameddig jönnek a katonák, átlépek hozzájuk, ágyban fekvő öreg édesanyjához és a kiskorú kislányához. A katonák nem érkeztek meg, így náluk néztem végig másnap a televízióban a Ceaușescu-pár perét és kivégzését. Reggel felmentem a padlásra, nem volt ott senki, valószínűleg macskákat hallhattak.

Különös, hogy Brassóban december 21-től, mikor megkezdődtek a tüntetések, egészen december 23-ig egyetlen személyt sem lőtték meg. A következő három napban viszont, sajnos, 76 ártatlan személy vesztette életét, köztük Mihály Károly, a brassói magyar dalárdánk tagja. Kőrústársunk a központban levő Brassói Lapok szerkesztőségébe igyekezett, jogainkról szeretett volna szólni, és dalárdánk újraindítását akarta kezdeményezni.

Brassóban még most is látszanak a lövések nyomai néhány épületen. A brassói száz evangélikus Fekete templomba is belőttek, a templom egyik bal oldali oszlopába fúródta a golyók, melyre ma fém emléktábla figyelmeztet. A város vezetősége a posta melletti központi kis parkban állított emléket a mártíroknak. Nevüket aranybetűkkel vésték be a hatalmas fekete márványba. Sírhandjaik is ott találhatóak. Gyakran járok arra, fejet hajtva. Sepsiszentgyörgyön, hála Istennek, nem került sor vérontásra.

A szocialista táborban Románia volt az egyedüli ország, ahol a kommunista rendszer véresen, erőszakos módon bukott meg, és ahol az egykori kommunista vezetők egy részét ki is végezték. A többi országban békés úton ment végbe a rendszerváltás. Romániában azóta sem került elő egy „terrorista” sem.

léghajó

Mátyás Emőke Ibolya

Palackposta

A palackposta is elakadhat,
s az üzenet csak kering
egy mágneses pályán.
Én csillag helyett csak
egy ködös tekintettel kószáló
fekete szemű
angyalt látok.
Felveszi Mercur szerepét,
aranyozott cipőt húz lábára,
talán bal kézzel csókot küld,
és jobbával arcomat simogatja.
Így kommunikál, direkt köteléket sodor
idegből és érzésből.
Nem bújik el a papír a képernyő
és két szóköz mögött.
Magabiztos, de emberi vonásban
találok kapcsolatot,
a mosoly egyértelmű, időtálló
irányjelző.
Az üzenet átadva, a hullám alól
felbukkan a palack,
s zöld fény villan fel a képernyőn.
Az ember a csillag szerint igazodik,
mögötte, benne Istent hisz.

Elindultam

A vonat ablakaira
feltapadtak a szobrok,
arcmásukat az üvegbe karcolták,
s a hang még most is
sikítva rohan a folyosókon.
Fekete filctollal rajzolom
az árnyékokat.
S a játék az egészben,
hogy folyékony nevetést és könnyet
csepegtetek a vonalak közé.
Ha a kipercent szilánk felsérti
az ujjbegyet:
két elmosódott csík rajzolja újra
az arcok vonásait.
És most van esélye a szavaknak,
hogy beleköltözzenek az üvegbe
és idővel kitorjék azt:
– elindultam

Indulatok üvegbe zárva

Pusztá babonából van
egy villanykörte a fiókban,
amolyan tartalékként:
ha elvesztek valamit,
akkor előveszem,
kezemmel utánzom formáját,
s amikor a rojtok maguktól
meglebbenek
a perzsaszőnyeg szélén,
szavanként suttogom rá
a lenyelt indulatokat.
Mert igen,
ha nőként, gyerekként,
fiatalként
véleményem napvilágot lát,
vagy éjjelenként farkasokkal üvöltök,
akkor az átlagos tekintetek,
kik elvesznek az óra számlapján,
besorolnak a neveletlen
kategóriába.
Ezért nem beszélek a villanykörtéről.
Néha megjátszom az átlagost,
üresnek tűnők,
de egy rossz szikra lesz az,
aki
lángnyelvet
nevel belőlem.

MÁTYÁS EMŐKE IBOLYA 2002-ben született Székelyudvarhelyen. A Tamási Áron Gimnázium elvégzése után jelenleg Kolozsváron tanul a Protestáns Teológiai Intézet református szakirányán, valamint az Előretolt Helyőrség Íróakadémia elsőéves hallgatója.

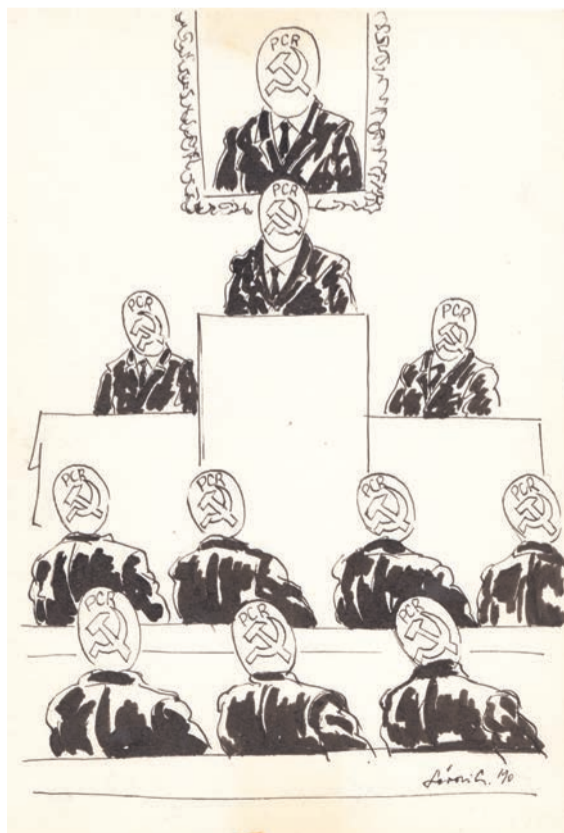
LAPSZÁMUNK SZERZŐI

Ambrus Ágnes (1951, Gyergyócsomafalva) ny. egyetemi oktató, pedagógiai író
Balázs K. Attila (1973, Barót) író, költő
Bálint Tamás (1985, Székelyudvarhely) költő, közgazdász
Berényi Klára (1974, Debrecen) költő, könyvtáros, tanár
Boda Edit (1975, Kolozsvár) költő, író
Böszörményi Zoltán (1951, Arad) költő, író, szerkesztő
Czegő Zoltán (1938, Bukarest) költő, író, újságíró
Debreczeny György (1958, Budapest) költő, író
Eszteró István (1941, Végvár) költő
Ferencz Imre (1948, Kászonaltíz) költő, szerkesztő
Gáspár Loránd (1925, Marosvásárhely – 2019, Párizs) költő, író, műfordító, sebész, fotóművész
Ilyés Krisztinka (1999, Keszthely) költő
Kovács Újszász Péter (1996, Kolozsvár) író, műfordító
Lajtos Nóra (1977, Püspökladány) író, költő, irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő
Mátyás Emőke Ibolya (2002, Székelyudvarhely) költő
Miklóssi Szabó István (1977, Sepsiszentgyörgy) író
Mirtse Zsuzsa (1967, Budapest) író, költő, szerkesztő
Muszka Sándor (1980, Kézdivásárhely) költő, író
Nádudvary György (1939, Kapuvár) jogász
Péter Beáta (1982, Csíkszereda) író, teatrológus, újságíró
Puskás István (1967, Marosvásárhely) író, közgazdász
Sántha Attila (1968, Kézdivásárhely) költő, író, irodalomtörténész
Szilágyi-Nagy Ildikó (1978, Veszprém) író, szerkesztő
Szurkos András (1941, Haraly) író, költő, újságíró
Varga Melinda (1984, Gyergyószentmiklós) költő, szerkesztő
Várallyay Réka (1976, Budapest) művészettörténész
Vári Csaba (1978, Székelykeresztúr) költő
Zorkóczy Zenóbia (1971, Székelyudvarhely) színésznő, előadóművész

Lapszámunkat az **altorjai Apor-kastély** festményeivel illusztráltuk (szerzőjük ismeretlen). A fotókat készítette Tofán Levente.

karikatúra

SÁROSI CSABA A FASISZTA KOMMUNIZMUSRÓL

ott voltunk

MEGRAGADNI A PILLANATOT

Péter Beáta

Fotó: Fülöp József

Borboly Csaba, Botár László, Sarány István és Labancz István a megnyitón

Az alkotás öröme és a fotózás iránti közös rajongásuk fűzi össze a csíkszeredai Prisma fotóklub tagjait, akik novemberben ünnepelték a klub fennállásának 35. évfordulóját. Ez alkalomból jubileumi tárlatra várták az érdeklődőket a Megyeháza Galériában.

1986-ban egy baráti társaságból alakult meg Csíkszeredában a Prisma fotóklub János Dénes és Labancz István kezdeményezésére, karöltve Zakariás Péterrel és Incze Domokossal. A klub elnöke előbb János Dénes volt, elhunytát követően 2003-tól Incze László lett a vezető, majd Szabó Attila vállalta fel a társaság tevékenységének az irányítását, a négy évvel ezelőtt bekövetkezett halála után Labancz István következett.

A klub fennállása óta céljának tekinti a fotózás adta lehetőségekkel való játékot, kísérletezést, az egyedi pillanatok, hangulatok megörökítését, ezáltal teremtve maradandó értékeket. Célkitűzései között jelentős helyet kapott az erdélyi települések építészeti és néprajzi emlékeinek feltérképezése és dokumentálása is.

A jubileumi kiállításra öt év alkotásaiból válogattak mintegy hatvan fényképet, a tárlaton pedig a gyulai Székely Aladár Fotóklub tagjainak tíz felvétele is látható volt, a két klubot ugyanis többéves baráti és szakmai kapcsolat köti össze. Az évforduló kapcsán egy több mint száz felvételt tartalmazó kiadvány is megjelent.

A megnyitón az esemény házigazdájá, Botár László képzőművész, a Hargita Megyei Kulturális Központ munkatársa, valamint Borboly Csaba, Hargita Megye Tanácsának elnöke köszöntötte a jelenlevőket, majd Labancz István, a klub elnöke osztotta meg gondolatait. „Az exponáló gomb lenyomásának pillanata koncentrációt igénylő, magányos tevékenység. De a gombnyomás közötti idő is nagyon

fontos, és azt is el kell tölteni valamivel. Ezt a legjobb olyanok társaságában tölteni, akikkel el tudunk beszélgetni a fotózásról és még sok más mindenről, ami kötődik ehhez a szenvedélyhez.”

A kiállított anyagot Sarány István publicista ismertette: „A lassan két éve tartó járvány, s annak következtében a bő másfél éve feje tetejére állított életünk a beszűkített léttel torzította időérzékelésünket is, s ez a beszűkült tér, valamint az eltorzult, lelassult idő tükröződik az itt bemutatott képeken is, gyakran furcsa álmoknak, vagy hallucinációnak hatnak, átértelmezve az eltorzult valóságot”.

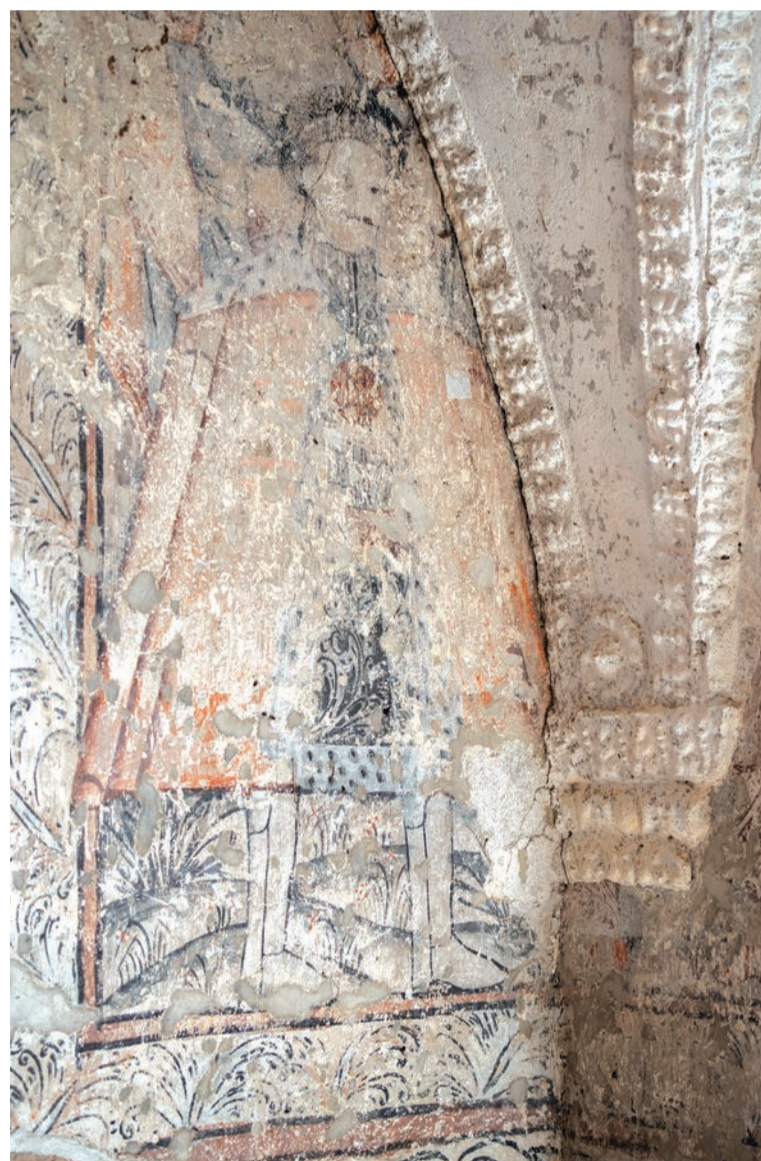
Kiállító alkotók: Bálint Attila, Bartók Izabella, Borviz Attila, Csóti Béla, Darvas Rezső, Görbe György, Héjja Árpád, Kuti Zoltán Hermann, László Csaba, Labancz István, Mártaș Cristian, Péter Izabella, Pál Gábor, Pap Edit, Simona Brașoveanu, Szökő Sándor, Szentes László, Tarczali Éva, Turcza Hunor, Vitos Hajnal.

vers

Berényi Klára

Vásári betlehem

A jászol üres volt pár napig.
Később került bele új kisdéd,
csúnyácska, kidolgozatlan,
nehogy valaki kilopja ezt is.
Nagy sokaság gyűlt össze.
Kordonos kötél feszült
a kis Jézuska elé. Nem tudtam
pólyája szélét megérinteni.

Férfitalak az Úr házában

Sántha Attila ajánlja

MIT EGYÜNK AZ ÜNNEPEKEN?

– a menü összeállításában segít Baby szakácskönyve –

Kevés olyan szakácskönyv van, mely akkora hatást gyakorolt volna a székely gasztrokultúrára, mint Novák Mária először 1931-ben megjelent, azóta pedig sok kiadást megért szakácskönyve.

Az erősen apró kézdivásárhelyi örmény közösséghez tartozó, 1881-ben született Novák Mária voltaképpen nászajándékkul állította össze a receptkönyvet unokahúga, Balogh Rozália (Baby) esküvőjére. S ha

már megvolt a kézirat, akkor 1931-ben ki is adta Sepsiszentgyörgyön a 936 receptet. Az újrakiadások egyben bővítések is voltak, harmadik (és a mostani) kiadás már 1177 ételleírást tartalmaz.

No de mitől jó ez a könyv? Talán attól, hogy a székely konyhát megbolondítja örményes és romános ízekkel, savanykás ízvilágot hozva be. Habár tudja Isten: a székely levelek koronázott királynője, a disznóto-

rok főszereplője, az agyasleves elképzelhetetlen a savanyúkáposzta leve nélkül. Amúgy az agyasleves receptje hiányzik a könyvből (pedig ha ez nem székely, akkor semmi sem), valami hasonlót a káposztaleves leírása alatt kapunk. De szerencsére kritika csupán a savanyú- és korhelylevesek terén illetheti a szerzőt: jómagam még legalább 7-8 ilyen receptet tudnék felsorolni (ha még élne anyám), ám elismeréssel adózom a más te-

rileteket lefödő leírások változatossága előtt.

A könyvet Jancsó Katalin tanulmánya vezeti be, melyben megismerhetjük a szerző, Novák Mária hányatott életét, Bakk-Dávid Tímea pedig a címben megörökített Baby történetét kutatja.

Novák Mária: *Baby szakácskönyve*. Tortoma Kiadó, Barót; Tegyük Kézdiszékért Tömörülés, 2021

képregény

HŐSEMBER ÉS TRÖMPLI ÜVEG ÖRÖK

írta: Szabó Kriszta és Sárosi Máttyás
rajzolta: Sárosi Máttyás

